

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**OBRAZ RUSKA V KNIZE JOSEFA VELKA
DVA TISÍCE VERST S LENO**

**DEPICTION OF RUSSIA FROM THE POINT OF VIEW OF THE
BOOK BY JOSEF VELEK,
TWO THOUSAND VERSTS OF LENA**

(bakalářská diplomová práce)

VYPRACOVALA: Kristýna Kminiaková

VEDOUcí PRÁCE: doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Olomouci, 11. 4. 2016

---

podpis

Vřele děkuji doc. Mgr. Jitce Komendové, Ph.D. za její ochotu, konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

---

podpis

OBSAH

ÚVOD	6
1 BIOGRAFIE JOSEFA VELKA A JEHO KNIHA DVA TISÍCE VERST S LENO	8
2 GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA ŘEKY LENY, IRKUTSKÉ OBLASTI A REPUBLIKY SACHA	10
2.1 Řeka Lena	10
2.2 Geografické útvary na řece Leně	11
2.2.1 Lenské sloupy	11
2.2.2 Ostrov Kyllach.....	12
2.3 Irkutská obalst	12
2.4 Republika Sacha.....	13
2.5 Města na řece Leně	14
3 NATIVNÍ ETNIKA	17
3.1 Historie osídlování Sibíře.....	17
3.2 Jakuti a Evenkové	18
3.2.1 Šamanismus	21
3.3 Burjati.....	23
3.3.1 Tibetský buddhismus	24
3.4 Jukagirové	25
4 HOSPODÁŘSTVÍ	27
4.1 Původní způsoby obživy	27
4.1.1 Lov	28
4.1.2 Chov sobů	29
4.2 Zemědělství	30
4.3 Doprava.....	31
4.4 Těžební průmysl.....	34
4.4.1 Těžba dřeva.....	34
4.4.2 Těžba zlata	35
4.4.3 Těžba ropy a zemního plynu.....	35
4.5 Ochrana životního prostředí.....	36
ZÁVĚR	38
PE3IOME	40

SEZNAM ZDROJŮ	45
Bibliografie	45
Internetové zdroje	47

ÚVOD

Josef Velek byl český spisovatel, ekolog a reportér, žijící v letech 1939 – 1990. Do povědomí českých čtenářů vešel mimo jiné také prostřednictvím populárního časopisu Mladý svět, kde uváděl rubriku Zápisník Brontosaura, a později se stal redaktorem tohoto časopisu. Jeho kniha Dva tisíce verst s Lenou byla vydána nakladatelstvím Panorama v Praze roku 1987. Jak autor sám v závěru knihy uvedl, popsaná témata a destinace vybíral dle vlastních sympatií, a proto kniha obsahuje širokou škálu tematických okruhů týkajících se různých zemí tehdejšího Sovětského svazu.

Jako podklad této práce jsem zvolila první kapitolu, nesoucí stejný název jako Velkova kniha: „Dva tisíce verst s Lenou“. V této kapitole Josef Velek popsal svou cestu po řece Leně, která začala na území Irkutské oblasti ve městě Ust'-Kut a skončila na území republiky Sacha v jejím hlavním městě Jakutsk. Obsahem této kapitoly není jenom popis života lidí ve zdejších oblastech, ale mimo jiné se zde autor věnoval tématům historie Sibíře, způsobu dopravy, zemědělství, nativních etnik a jejich náboženství, ekologie jakutské tajgy a těžby průmyslových surovin. Cílem mé práce je vymezit tematické okruhy, kterým Josef Velek věnoval hlavní pozornost, a konfrontovat je se současnými zdroji. Kromě toho je také doplním o informace, jež Josef Velek vzhledem k tehdejšímu politickému režimu nemohl uvést či je z jiných důvodů vynechal.

První dvě kapitoly mé práce budou zaměřeny především na obecné informace o autorovi, jeho knize a místech, o kterých se zmínil. V první kapitole stručně popíši biografii Josefa Velka a dobu, v níž žil a psal. Dále také uvedu hlavní témata, kterými se v celé své knize zabýval. V následující kapitole se budu věnovat geografické charakteristice území, o němž psal, a tedy podám obecné informace o řece Leně, Irkutské oblasti a republice Sacha. Kromě toho však také zmíním města a geografické útvary, jež zaujaly autorovu pozornost.

Stěžejním bodem této práce budou další dvě kapitoly pojednávající o nativních etnikách a hospodářství, protože tato dvě témata tvořila výraznou část knihy Josefa Velka. V kapitole o lidech a nativních etnikách stručně popíši historii osídlování Sibíře, avšak primárně se zaměřím na historii a současný stav nativních etnik, s jejichž příslušníky se Josef Velek na své cestě setkal a věnoval jim ve své knize pozornost.

Jedná se o Jakuty, Eveny a Evenky, Burjaty a Jukagiry. V této kapitole budou také zmíněna náboženství těchto etnik – šamanismus a tibetský buddhismus. Závěrečná kapitola bude zaměřena na různé aspekty hospodářství, se kterými Josef Velek na své cestě přišel do styku. Budu se v ní věnovat tématu původního způsobu obživy, zemědělství, dopravy a současného stavu průmyslu. Do závěru této kapitoly zahrnu problém ochrany životního prostředí.

1 BIOGRAFIE JOSEFA VELKA A JEHO KNIHA DVA TISÍCE VERST S LENOU

Český spisovatel, reportér a ekolog Josef Velek je považován za zakladatele české ekologické žurnalistiky. Narodil se 30. listopadu roku 1939 v Klínci u Prahy. Studoval elektrotechnickou fakultu ČVUT v Praze a svá studia zakončil v roce 1974. Poté začal pracovat ve Výzkumném ústavu sklářské techniky v Praze jako elektroinženýr, kde se specializoval na automatizaci výroby. Zabýval se ochranou přírody a životního prostředí. V roce 1974 se stal spoluzakladatelem Hnutí Brontosaurus, které se zaměřuje nejen na ochranu přírody, ale také se snaží podporovat ekologické myšlení. Spolupracoval s televizí i rozhlasem. Od začátku 60. let přispíval do týdeníku Mladý svět, kde připravoval rubriku Zápísník Brontosaura, a v roce 1975 se stal redaktorem tohoto časopisu. V červnu roku 1989 byl jako první Čech zapsán na čestnou listinu Organizace spojených národů Global 500, kde jsou uváděna jména jednotlivců i organizací z celého světa, kteří přispěli k ochraně a zlepšování životního prostředí.¹ V roce 1990 Josef Velek zemřel v Egyptě u města Port Safaga, kde se potápěl v rámci expedice Blue World.

Josef Velek působil a tvořil v období Husákovy normalizace. Omezování a utlačování po roce 1968 se týkalo každé vedoucí funkce v každé oblasti. Všechny útvary, které se podílely na reformním hnutí, zanikly, anebo podstoupily rozsáhlé čistky. Ekonomická i politická liberalizace se potlačovala.² Tvorba Josefa Velka byla tedy omezena totalitním režimem a jeho pevně stanovenými hranicemi. Bylo nutné rozlišovat informace, které mohly být zveřejněny, a informace, které musely být zveřejněny. Díky svému působení v časopise Mladý svět, který byl oficiálním časopisem Socialistického svazu mládeže, zaujímal zvýhodněné postavení a jako novinář tohoto listu mohl cestovat a psát o přírodě tehdejšího sovětského bloku.³

---

¹ *Před 25 lety zahynul Josef Velek, zakladatel české ekologické žurnalistiky.* Ekolist.cz: zprávy o přírodě, životním prostředí a ekologii [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/pred-25-lety-zahynul-josef-velek-zakladatel-ceske-ekologicke-zurnalistiky>

² MAYEROVÁ, Françoise. *Češi a jejich komunismus.* Praha 2009

³ PATOČKA, Jakub: *Josef Velek: ekologický ombudsman 80. let.* Sedmá generace - společensko-ekologický časopis [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/josef-velek-ekologicky-ombudsman-80-let>

Jeho kniha *Dva tisíce verst s Lenou* nedokumentuje jenom okolí řeky Leny, které budu popisovat v této práci, ale také život v mnohých zemích tehdejšího SSSR. V knize se zabývá tématy jako je kamčatská příroda, město Taškent, Kaspické jezero, území Velké hedvábné cesty a orientální část tehdejšího SSSR vůbec, jeskyně a dinosauří stopy, Arménie, magnetické anomálie v Kurské gubernii, „nová a zdravá akademická města“, Donbas a těžba uhlí, město Tallinn, pobaltské sovětské republiky a Petrohrad.

V závěru své knihy Josef Velek píše, že jeho původním záměrem bylo složit knížku reportáží. O čem má kniha vypovídat a jak je koncipována vystihují jeho slova: „Představu, že vyhledám příslušné reportáže v časopisech a novinách, rozevřu cestovní deníky a sem tam něco doplním, připepřím, opráším a sesadím v cestopisný svazáček, jsem však opustil už po prvních dnech této práce, protože něco jiného je knížka a něco jiného je dvoustrana v čísle dvacet *Mladého světa*. Časopis si žádá strohá, velmi aktuální sdělení, kdežto kniha je trochu jiným zápisníkem doby a faktů. Člověk se v ní může víc rozhlédnout po historii a více slov také věnovat současnosti, (...)“.⁴ Spisovatel také v závěru knihy uvádí, že předmět svého psaní vybíral podle osobních sympatií, protože celé takové území není možné popsat v jedné knize. Tehdejší území Sovětského svazu popisuje jako „kraj jiných měřítek, jiných tradic a jiné historické pouti vývojovými etapami společnosti, než jakou známe z učebnic dějepisu českých zemí.“⁵

---

⁴ VELEK, Josef: *Dva tisíce verst s Lenou*. Praha: Panorama, 1987, s. 221

⁵ Tamtéž

2 GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA ŘEKY LENY, IRKUTSKÉ OBLASTI A REPUBLIKY SACHA

2.1 Řeka Lena

Lena je největší sibiřská řeka, která protéká napříč celou dálněvýchodní Sibiří a její pramen se nachází na západních svazích Bajkalského hřbetu. Zpočátku teče podél jihovýchodního okraje Středosibiřské nížiny v úzkém, hlubokém údolí, ale pod Jakutskem se stáčí k severu a protéká bažinatou Středojakutskou nížinou. V tomto bodu není koryto řeky ustálené a často mění svůj směr. Údolí je zde široké až 30 km a řeka zde dosahuje šířky až 2 km. Nedaleko od ústí do moře se údolí zužuje a Lena se zde rozděluje do celé řady ramen, jejichž celková šíře dosahuje zhruba 200 km.⁶

Josef Velek píše, že po deltě Amazonky je delta Leny druhou nejdelší na světě. Svou velikostí a počtem ostrovů je podobná řece Mississippi. Její delta má 30 000 km², 60 000 jezer a 1 500 ostrovů. Délka od pramene k ostrovu Stolb dosahuje 4 400 km, včetně stokilometrového nejvýchodnějšího Bykovského ramene. Lena přispívá k růstu ostrovů každoročními náplavami v objemu 15 miliónů tun. Její delta dosahuje 4 295 km délky, ale to pouze v případě, že se tyto ostrovy nepřisuzují Leně, ale moři Laptěvů. Do Severního ledového oceánu přivádí v průměru 16 400 m³ vody za sekundu a její průtok může dosahovat maxima až 200 000 m³ za sekundu.⁷

Do Leny vtéká velké množství řek a říček, Josef Velek uvedl číslo 240 000. Některé z jejích mohutných přítoků mohou být srovnávány s veletoky. Následně uvádím jejich názvy, v závorkách je vyčíslena jejich délka a plocha povodí: Vitim (1 823 km, 227 200 km²), Oljokma (1 310 km, 201 200 km²), Aldan (2 240 km, 701 800 km²) a Viljuj (2 425 km, 490 000 km²).⁸ O všech se Josef Velek v souvislostech s různými tématy zmínil.

Na některých místech řeka Lena zamrzá až po dobu sedmi měsíců, klima je však různé, protože řeka protéká třemi klimatickými pásmy. V tundře, která je nejrozšířenějším krajinným typem nejzazšího severu, je srážek málo, přibližně

---

⁶ PATERA, Adolf: *Letošní jarní katastrofa na sibiřském veletoku*. Ingema.net: Internet Geographic Magazine [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.ingema.net/in2001/clanek.php?id=117>

⁷ VELEK, Josef: Dva tisíce verst s Lenou, s. 18

⁸ PATERA, Adolf: *Letošní jarní katastrofa na sibiřském veletoku*. Ingema.net: Internet Geographic Magazine [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.ingema.net/in2001/clanek.php?id=117>

200 – 300 mm za rok. Zamrzlá půda neumožňuje prosáknutí vláhy, ta se kvůli mrazivému podnebí nestačí vypařit a z toho důvodu zde vznikají bažiny. Naopak ta část země, která je vzdálena od oceánů, má klimat extrémně kontinentální. To znamená, že tam nedochází k oblevě, slunce v lednu nehřeje, převládá bezvětří a panují tam mrazy až - 60 stupňů. V červenci má však slunce velkou sílu a více než 30 stupňová tepla tam nejsou výjimkou.⁹

2.2 Geografické útvary na řece Leně

2.2.1 Lenské sloupy

Josef Velek ve své knize psal o Lenských sloupech – geografickém útvaru na řece Leně, který dnes přitahuje pozornost turistů. Přírodní útvar Lenské sloupy jsou zvětralé vápence, které se nacházejí na středním toku řeky Leny a dosahují výšky přibližně 100 metrů nad její břehy. Byly vytvořeny důsledkem extrémního kontinentálního podnebí, jehož teplota se v průběhu roku pohybuje v rozmezí od - 60 °C do + 40 °C. Sloupy jsou rozděleny hlubokými a strmými roklinami. V roce 2012 byla chráněná oblast Lenské sloupy, která se rozprostírá na ploše 1 272 150 ha, zapsána do seznamu Světového přírodního dědictví UNESCO.¹⁰

Lenské sloupy se začínají vyskytovat nedaleko vesnice Sanyjachtach v podobě suťových strání, kde se místy objevuje skalní věž. Následně se se skály, které Josef Velek popisuje jako „kulisu bizarního skalního města“, mění v různorodé tvary, jimž ve své knize přidělil různé podoby „ (...) pětadvacet kilometrů teče Lena kolem roztodivných zámků a minaretů, postav sedících, stojících i kráčejících, zvířat domácích i exotických.“¹¹ Hlavním cílem zastávky Josefa Velka a jeho výpravy na Lenských sloupech bylo horolezectví. O tom se ale v knize zmínil jen okrajově.

---

⁹ SKOKAN, Ladislav: *Kapitoly z geografie Ruska*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1994, s. 10

¹⁰ *Lena Pillars Nature Park*. UNESCO World Heritage Centre [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/1299/>

¹¹ VELEK, Josef: *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 49

2.2.2 Ostrov Kyllach

Další geografický útvar, o kterém Josef Velek psal, je ostrov Kyllach. Autor ho také nazval „Ostrovem štěstí“ a popisoval především život místních obyvatel a jejich svátek Ysyach. Ostrov je dlouhý 15 km a široký v průměru 3,5 km, avšak v minulosti dosahoval délky 35 km a šířky 15 km. Podle údajů z roku 2009 zde bylo evidováno 1 167 Kyllachanů, ale 91 z nich žilo v okrsku Dapparaj, který se nachází na pravém břehu řeky Leny. Kvůli četným povodním dochází k přesídlování obyvatel ostrova na břeh řeky.¹² Spolu s dalšími menšími či většími ostrovy byl tento ostrov utvořen poblíž města Lensk, kde se řeka rozprostírá do šířky 20 km. Do map byl zakreslen v roce 1930 carskými úředníky, kteří pro cara dělali seznamy poddaných.¹³

2.3 Irkutská obalst

Cesta Josefa Velka po řece Leně začala na území Irkutské oblasti. Irkutská oblast se nachází na jihu Východní Sibíře a její transportní uzly spojují dálnévýchodní území Ruské federace s Evropou. Byla založena roku 1937 a jejím hlavním městem je Irkutsk. V oblasti žije 2 712,9 tisíc lidí, 79 % z nich bydlí ve městech. S rozlohou 767,9 tisíc km² zaujímá Irkutská oblast 4,6 % z celého území Ruské federace. Na západě hraničí s Krasnojarským krajem, na východě s Čitinskou oblastí, na jihu a jihovýchodě s republikou Burjatsko, na jihozápadě s republikou Tuva a na severozápadě s Republikou Sacha (Jakutsko). Celkem délka jejích hranic činí 7 240 km, přičemž jenom hranice podél jezera Bajkal, které zaujímá významnou část Irkutské oblasti, jsou dlouhé 520 km.¹⁴

Irkutská oblast se nachází na jihu Středosibiřské vysočiny a na jejím území se nachází horní toky řek Angary, Leny a Dolní Tungusky. Na jihozápadě se rozkládá pohoří Sajany a na východě Primorský a Bajkalský hřbet, přičemž nejvyšším bodem Irkutské oblasti je pohoří Kodar, jež dosahuje výšky 2 999 m n.m. Naopak nejnižší bod této oblasti se nachází na dně jezera Bajkal v hloubce 1 181 m pod mořem. Největší část Irkutské oblasti zabírá náhorní plošina, která se sklání na sever a severozápad, a proto

---

¹² *Программа социально-экономического развития МО*. Официальный информационный портал Республики Саха (Якутия) [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://old.sakha.gov.ru/node/13170>

¹³ VELEK, Josef: *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 45

¹⁴ ВИНОКУРОВ, М. А.; СУХОДОЛОВ, А. П.: *Иркутская область : Географические характеристики*. Прибайкалье: Иркутская область [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/obl-geography.html>

tímto směrem tečou i řeky. Průměrná výška náhorní plošiny je 500 – 600 m n.m. Výjimku tvoří Lensko-Angarská náhorní plošina a Angarský kříž, ale ty nejsou vyšší než 1 000 m n.m. I když v Irkutské oblasti úroveň země není níže než 200 m n.m., tak se zde vyskytují bažiny. Jedná se především o území poblíž řek a vodní předěly. Kromě jezera Bajkal se zde nachází také mnoho dalších jezer. V pásu mezi městy Irkutsk a Tajšet, širokém na 140 km, se rozprostírá Předsajanská rovina a sever oblasti zaujímá rozlehlá Evrogačenská rovina, která je málo zalesněná.¹⁵

V porovnání s klimatem ostatních regionů Ruska, které leží v podobných šířkách, a které se nacházejí v evropské části Ruska nebo na Dálném Východě, se klima Irkutské oblasti liší. Zima zde trvá déle, jsou tu větší rozdíly teploty vzduchu a větší počet hodin slunečního svitu. Irkutská oblast se nachází v centru asijského kontinentu a v dostatečné vzdálenosti od moří, následkem čehož zde panuje kontinentální podnebí. Na klimat Irkutské oblasti působí jezero Bajkal a angarské přírodní nádrže. Poblíž nich a jezera je zima značně teplejší a léto chladnější.¹⁶

2.4 Republika Sacha

Na území republiky Sacha se odehrává významná část Velkova vyprávění. Republika Sacha se rozprostírá v severní části Východní Sibíře a značná část jejího území (více než jedna třetina) zasahuje až za polární kruh. Je to největší republika Ruské federace. Pod dnešním názvem – republika Sacha – byla vyhlášena roku 1991, ale v době cesty Josefa Velka ještě vystupovala pod názvem Jakutská autonomní sovětská socialistická republika. Její rozloha je 3,1 milionů km² a zabírá pětinu celkového území Ruské federace. Téměř milionový počet obyvatel tvoří následující sestavu národností: Jakuti (45,5 %), Rusové (přes 41 %), Ukrajinci (7 %) a zbývající procenta zastávají národnosti severu, jako jsou například Evenkové, Evenové a Jukagirové. Dominující národnostní skupina Jakutů má počet zhruba 470 000 lidí. 64 % lidí žije ve městech. Hlavním městem republiky Sacha je Jakutsk. Republika se skládá z 34 správních okresů, 11 měst a 68 obcí městského typu.¹⁷

---

¹⁵ ВИНОКУРОВ, М. А.; СУХОДОЛОВ, А. П.: *Иркутская область : Географические характеристики*. Прибайкалье: Иркутская область [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/obl-relief.html>

¹⁶ ВИНОКУРОВ, М. А.; СУХОДОЛОВ, А. П.: *Иркутская область : Географические характеристики*. Прибайкалье: Иркутская область [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/obl-climate.html>

¹⁷ SKOKAN, Ladislav. *Realie Ruska*. Fortuna, 2009, s. 48-49

K republice přiléhají Východosibiřské moře a moře Laptěvů. Ani jedno z moří ještě není dostatečně prozkoumáno a s výzkumem jak šelfu, tak i ostrovů, se teprve začíná.¹⁸ Velkou část republiky Sacha tvoří hory, pohoří a náhorní plošiny. Na západě se nachází Středosibiřská vysočina a na východě se rozkládá soustava Verchojanského a Čerkského pohoří, kde se tyčí nejvyšší hora Pobeda, která dosahuje výšky 3 147 m n.m. Mezi Verchojanským a Čerským pohořím se nachází Jánsko-Ojmjakovská náhorní plošina. Na jihu se nachází Aldanská vysočina a na pohraničí Stanový hřbet. Na severu republiky dominují nížiny: Severosibiřská nížina, Jánsko-Indigirská nížina a Kolymská nížina. Na severovýchodě se rozkládá Jukagirská vysočina. K republice Sacha patří souostroví Novosibiřských ostrovů, které se nachází mezi Východosibiřským mořem a mořem Laptěvů.¹⁹

Republika Sacha je nejchladnějším a nejpromrzlejším územím v celé Ruské federaci. Na severovýchodě poblíž Ojmjakonu a Verchojanska dochází až k -72 stupňovým mrazům. Zóna věčně zmrzlé půdy (odborně nazývané „permafrost“) se vyskytuje skoro na celém území republiky a v průběhu roku zde probíhají velké změny teplot (až o 100 °C).²⁰ Tématu permafrostu Josef Velek ve své knize věnoval velkou pozornost hlavně ve spojitosti se stavebním inženýrstvím, které kvůli specifickému klimatu vyžaduje speciální postupy stavění domů. Zmínil Ústav pro výzkum věčně zmrzlé půdy, který působí dodnes a jeho sídlo je v hlavním městě republiky Sacha – Jakutsku.²¹

2.5 Města na řece Leně

O Leně Josef Velek ve své knize píše: „Můžete se po ní plavit tisíce kilometrů a k počítání měst a osad po jejím břehu vám vystačí prsty na jedné ruce.“²² Města, které Josef Velek během své cesty navštívil, a o kterých psal, se nazývají Ust'-Kut, Kirensk, Vitim, Pokrovsk a Jakutsk.

Ust'-Kut se nachází v Irkutské oblasti a patří mezi nejstarší města na řece Leně. Byl založen roku 1631 a status města získal v roce 1954. Je dlouhý 40 kilometrů

---

¹⁸ SKOKAN, Ladislav. *Kapitoly z geografie Ruska*, s. 47-48

¹⁹ *География и климат. Республика Саха (Якутия)* [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.yakutskrsp.ru/geography/>

²⁰ SKOKAN, Ladislav. *Reálie Ruska*, s. 49

²¹ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 55-56

²² Tamtéž, s. 19

a nachází se zde letiště „Ust'-Kut“, přístav „Osetrovo“ a železniční stanice „Lena“. V současné době jeho počet obyvatel čítá 45 000 lidí.²³ Lena je splavná od Ust'-Kutu po město Tiksi, ale když nezaprší déle než dva měsíce, tak je v řece příliš málo vody a následkem toho lodě nemohou doplout dál, než do Kirensku. Takovým způsobem je pak náklad zdržen v Osetrovu.²⁴

Kirensk se rozkládá na severu Irkutské oblasti v místě, kde se slévají řeky Lena a Kirenga. Město Ust'-Kut se nachází 295 kilometrů severovýchodně od Kirensku. Kirensk byl založen v roce 1630 a má rozlohu 21 kilometrů čtverečních.²⁵ Josef Velek popsal lov a rybolov v tomto městě. Také se zmínil o zdejším rozvoji podmínek pro zemědělství.

Vitim je obec městského typu, která se nachází v Lenském okrese. Josef Velek o něm psal v souvislosti s těžbou zlata, díky které Vitim vzniknul. „Sedmnáct podniků a úřadů tu nabízí zaměstnání jak mužům, tak i ženám. Obec postavila pěkný dům kultury a hudební školu, zdejší sovět má čtyřicet poslanců a průměrný věk obyvatel Vitimu je čtyřicet let.“²⁶

Pokrovsk je Jakutské město, které Josefa Velka zaujalo svým hospodářským vývojem. „Pokrovsk je už poměrně blízko Jakutsku a pracuje v něm jediná cementárna v republice. „(...) K závodu patří i nemocnice, dům dětí s jeslemi, školkami a družinami, autobusové nádraží, bytovky napojené na vodovod i zemní plyn. Průměrný plat je tu 315 rublů a jen v Pokrovsku mají v garážích na osm set aut, nežije se tu skromně.“²⁷

Jakutsk je hlavní město republiky Sacha s počtem obyvatel téměř 300 000 lidí. Je největším městem světa postaveným na území permafrostu a největším městem Ruské federace postaveným na severovýchodě.²⁸ Josef Velek ve své knize popisuje Jakutsk jako město moderní doby. „Jeho říční přístav hýří sklem a moderní architekturou, jeho hotely

---

²³ *Город Усть-Кут: История*. Администрация муниципального образования "Город Усть-Кут" [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://www.admuskut.ru/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4_%D0%A3%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%9A%D1%83%D1%82:%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F.html

²⁴ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 18

²⁵ *Киренск*. Прибайкалье: Иркутская область: Годода и районы [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/kirensk-town.html>

²⁶ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 33

²⁷ Tamtéž, s. 51-52

²⁸ *Город - общая информация*. Официальный сайт окружной администрации г. Якутска [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://якутск.рф/city/index.php>

si nezdají s moskevskými, jeho obchody jsou plné praktického zboží i marnivých suvenýrových „jakuťanek“ s chlupatými čepci ze zbytků sobích kožešin.“²⁹

---

²⁹ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 58

3 NATIVNÍ ETNIKA

Josef Velek charakterizoval nativní etnika především prostřednictvím konkrétních skutečných osob, které na své cestě po řece Leně potkal. Zaměřil se na jejich historii a způsob života. Na ruském severu existuje téměř 30 nativních menšinových etnik. I když každému z etnik přísluší sídelní areál, který často dosahuje velikosti statisíce kilometrů, polovina těchto národů nedosahuje ani počtu 5 000 původních obyvatel. Příslušníci nativních etnik se dožívají v průměru o dvacet let méně, než ostatní občané Ruska, přičemž úmrtnost dětí těchto národů je minimálně dvakrát vyšší, než dětská úmrtnost ostatních obyvatel ruského severu. V současné době mladí lidé nepokračují v tradičním způsobu života svých rodičů a přestávají mluvit severními jazyky svých národů, a proto tyto severní jazyky vymírají.³⁰

Téma, které Josef Velek v celé své knize vynechal, je politika. Nezmínil se o násilném utlačování nativních etnik Stalinem, snahách o potlačení šamanismu a tibetského buddhismu, snahách o vymýcení původního způsobu života nativních etnik, ani o žádných dalších událostech, které se staly za sovětského režimu. V době, kdy Josef Velek knihu psal, by však žádná z těchto informací nemohla být publikována.

3.1 Historie osídlování Sibíře

Josef Velek ve své knize zmiňuje historii osídlování Sibíře od 12. a 13. století. Bylo to období, kdy se z východu na Sibíř dostala tatarsko-mongolská vlna, která značně ovlivnila vývoj tohoto regionu. V 11. a 12. století se na území dnešního Mongolska spojily kočovné kmeny, jejichž nejznámějším chánem byl Čingischán, který sám sebe nazval „pánem světa“. Byly schopné ovládnout velká území, jejichž hospodářský a zemědělský vývoj byl častokrát pozastaven, protože kočovní bojovníci mnohdy vyvraždili veškeré obyvatelstvo. Tatarští chánové přinesli největší zkázu především na území velké euroasijské roviny. V důsledku jejich nátlaku docházelo ke stěhování celých národů, Jakuti a Evenkové museli ustoupit z jihu Sibíře na sever, a jih obsadili mongolští Burjati. Mongolské hordy postupovaly směrem k řece Dněpr.³¹

---

³⁰ SKOKAN, Ladislav. *Kapitoly z geografie Ruska*, s. 17

³¹ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*, Praha: Lidové noviny, 1996, s. 20-23,56

Později, na začátku 16. století se ze Sibíře do Moskvy dovážely kožešiny jako daň (šlo především o kožešiny sobolí). V druhé polovině 16. století byly za Sibíř považovány jen kraje v povodí Irtyše, Tobolu a středního toku Obu.³² Historie osídlování Sibíře začala aktivitami rodu Stroganovovů a výpravami atamana Jermaka na východ od Uralu. Car Ivan IV. dal Stroganovovům povolení k budování pevnůstek a vsí, a těžbě na území Uralu. Josef Velek ve své knize píše, že to byl v podstatě příkaz k dobytí, protože car toto území v té době ještě neovládal.³³

Dalším faktorem, který významně ovlivnil historii Sibíře, je pojem vyhnanství. Už za vlády carů byli lidé posíláni do vyhnanství na Sibíř z nejrůznějších důvodů. Za dob Lenina a Stalina zde byly vytvořeny pracovní tábory, do kterých bylo deportováno velké množství lidí, jejichž potomci dnes tvoří značnou část obyvatelstva Sibíře. Josef Velek zmiňuje řadu významných jmen lidí, kteří byli nuceni odejít do vyhnanství na Sibíř: Romanovci, Radišev, Dostojevskij, Černyševskij, Džugašvil i Uljanov. „Koho se chtěli ruští diktátoři zbavit, koho potřebovali odklidit z evropského kolbiště novověkých dějin, ten končil na Sibíři. Ta však nemohla za cejch utrpení, který jí na čelo přitiskli ti, kteří se v ní nenarodili ani ji nepoznali.“³⁴

Od všech těchto historických faktorů (dobývání, vojenský žold a dobrodružství, deportace, vyhnanství) se podle knihy *Dva tisíce verst s Lenou* odvíjí pojem sibiřská povaha. Kozáci, političtí vězni a kriminální živly vytvořili různorodou společnost lidí, jejichž charakteristickými rysy jsou málomluvnost, uzavřenost, opatrnost a neupřednostňování peněz.³⁵

3.2 Jakutí a Evenkové

Josef Velek ve své knize píše o Jakutech, Evenech a Evencích, porovnával jejich legendy a zmínil odlišnosti v jejich praktikování šamanismu. Větší pozornost Josef Velek ve své knize věnoval Jakutům, jejichž šamanismus a legendy srovnával se šamanismem a legendami Evenků. Autor neposkytl příliš informací o těchto národech. Možným důvodem je i to, že v dobách komunismu, kdy svoji knihu psal a kdy vyšla,

---

³² Tamtéž, str 56

³³ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 13

³⁴ Tamtéž, s. 16

³⁵ Tamtéž, s. 62

bylo zakázáno psát o některých skutečnostech. Následně pro doplnění tyto národy a jejich historii stručně popíši.

Jakuti obývají oblast středního toku řeky Leny, která je tvořena tajgou na východě Sibíře a bezlesou tundrou na severu u Severního ledového oceánu. Hlavním sídelním areálem Jakutů je tedy republika Sacha. Podle oblasti, kde žijí, se Jakuti dělí do dvou skupin: početnější skupina Jakutů, žijících na prostranství mezi řekami Lena, Aldan a Amga, na prostranství náhorní plošiny tajgy a levého pobřeží řeky Leny, a skupina Jakutů, kteří žijí na povodí řeky Viljuj. Tyto oblasti jsou typicky jakutské a zde vznikl jakutský životní styl. Na území Olekminska existuje další, již ne tak početná, skupina Jakutů, jejichž životní styl se více podobá ruskému než jakutskému. Poslední a nejmenší skupina Jakutů žije na severu republiky Sacha. Doposud nejuznávanější teorie o původu Jakutů tvrdí, že Jakuti pochází z jihu, jak bylo již výše zmíněno v souvislosti s tatarsko-mongolskou vlnou. Po svém příchodu do oblasti středního toku Leny odsud Jakuti vytěsnili a potlačili na sever původní národ – Evenky, se kterými se však částečně i asimilovali a přejali prvky jejich kultury. Jakuti se poprvé střetli s Rusy ve 20. letech 17. století. Před připojením k Ruskému carství netvořili žádný politický celek a byli rozděleni pouze na množství kmenů. V 17. století Jakuti byli nuceni odevzdávat carovi sobolí a liščí kožešiny a museli se podřizovat ruským kupcům a vojákům. Ve 30. a 40. letech 17. století proběhlo několik neúspěšných povstání proti této carské moci. Mnozí příslušníci tohoto etnika přesídlili do odlehlých částí Jakutska, kde dříve nikdy nežili. S příchodem Rusů se jakutská kultura začínala postupně měnit a přejímat ruský životní styl: koncem 17. století a v 18. století Jakuti začali provozovat zemědělství, stavět domy, nosit ruský oděv a učit se nová řemesla. Avšak v 19. století byl počet ruských obyvatel v Jakutsku poměrně malý.³⁶ Koncem 19. století se počet Jakutů zvýšil cca na 227 000 příslušníků a podle výsledků ze sčítání lidu v roce 1989 se jejich počet ještě zvýšil na 382 000. Podle statistik jsou tedy hned druzí za nejpočetnějším sibiřským národem – Burjaty.³⁷ Josef Velek však píše, že jejich počet se poměrně snižuje, a to kvůli velkému přílivu druhých národností.³⁸

Domovem některých jakutských kmenů jsou ostrovy na řece Leně. Josef Velek popsal Jakuty žijící na ostrově Kyllach. Velkou pozornost věnoval jejich svátku Ysyach, který se slaví 20. června, psal o lidových eposech oloncholar a podrobně popsal program

³⁶ ЛЕВИН, М. Г.; ПОТАПОВ, Л. П.: *Народы Сибири*. Москва: Издательство Академии Наук СССР, Ленинград, 1956, с. 268-271

³⁷ REIDOVÁ, Anna. *Šamanův plášť: dějiny domorodých národů Sibíře*. Praha: BB art, s. 125-130

³⁸ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 20

tohoto svátku. Autor Kyllachany znázorňuje jako hrdé a vlastenecké lidi, nakloněné přátelství s Bulharskem a sympatizující s komunismem. „Od roku 1938 nese kyllachský kolchoz jméno Jiřího Dimitrova a je tu dimitrovský klub, odbočka Svazu sovětsko-bulharského přátelství, jejímiž členy jsou doslova všichni obyvatelé ostrova. Také kyllachští pionýři si říkají „dimitrovci.““³⁹

Evenkové žijí na teritoriu o rozloze přibližně 2,5 až 3 miliony km², které je na západě ohraničeno vodním předělem řek Ob a Irtyš, na východě je ohraničeno pobřežím Ochotského moře a ostrovem Sachalin, na jihu je ohraničeno dolním tokem řeky Angary, jezerem Bajkal a řekou Amur a na severu Evenkové sousedí s dalšími nativními etniky: Eveny, Jakuty, Dolgany a Něnci. Kromě Sibíře Evenkové také žijí v Číně a Mongolsku. Podle teritoria, které obývají, se Evenkové dělí na dvě části. Josef Velek psal o Evencích žijících na severu Východní Sibíře, kteří byli především lovci a pastevcí sobů. Evenkové žijící na jihu chovali koně a skot a věnovali se zemědělství. V otázce jejich původu opět převládají dvě teorie. Podle první z nich přišli Evenkové z Číny, odkud byli ve 3. a 2. tisíciletí př. n. l. vytlačeni. Podle druhé teorie Evenkové pocházejí z Příbajkalska. Na začátku 17. století došlo k prvnímu střetnutí Evenků s Rusy, kteří Evenky zavázali povinností jim platit daň, tak zvaný jasak. V 17. století přišli také do styku s Jakuty, kteří postupně zabírali jejich rodová území a vytlačovali Evenky na sever. Docházelo mezi nimi k četným bojům, ale také i k výměnným obchodům. Svůj bývalý sídelní areál však Evenkové neuvolnili pouze Jakutům, ale i Burjatům a Rusům. Sami přesídlili na území u dolního toku Amuru, na ostrov Sachalin, na severovýchod Číny, na území řek Taz a Ob a do dalších oblastí. Mnohokrát však s nově příchozími etniky a národy splynuli a přejali jejich ekonomiku a kulturu. V 18. – 19. století si někteří Evenkové osvojili jakutskou kulturu natolik, že přestali mluvit svým jazykem. S příchodem sovětského režimu byly na celém severu zřizovány tuzemské správní orgány, které mimo jiné disponovaly soudní mocí. Ve 30. letech docházelo ke kolektivizaci a vytváření sovchozů.⁴⁰ Evenkové byli tedy nuceni vzdát se mnohoženství a svého původního způsobu života – kočovnictví. Nový politický systém je přinutil usadit se v domech a přenechat svá sobí stáda sovchozům. Pokud někteří odporovali (většinou se jednalo o stařešiny a šamany), tak byli pronásledováni a uvězněni do lágrů. Tuto stinnou stránku historie by však Josef Velek ve své knize z politických důvodů ani uvést nemohl. V dnešní době převážná část Evenků žije

---

³⁹ Тамтэж, с. 46

⁴⁰ ЛЕВИН, М. Г.; ПОТАПОВ, Л. П. *Народы Сибири*, с. 701-733

z prostředků sociální pomoci, pěstuje zeleninu a věnuje se lovu zvěře.⁴¹ Ve spojitosti s Evenky Josef Velek zmínil také Eveny, jejichž kultura i jazyk je Evenkům blízká. Obývají území na severovýchod od Evenků a sousedí s Jukagiry, Korjaky a Čukči. Jejich původ je svázán s původem Evenků, v minulosti přejali prvky jukagirské kultury.⁴²

3.2.1 Šamanismus

Jakutům a Evenkům coby národům Josef Velek ve své knize nevěnoval tak velkou pozornost, jako jejich náboženství – šamanismu – a šamanistickým legendám. Přesnější definice uvádí, že v případě šamanismu se nejedná o náboženství, ale o náboženský jev, vyskytující se na Sibiři a ve Střední Asii. Pravděpodobně se rozšiřoval směrem od západu k východu a od jihu k severu. Šamanismus ovlivnil i řadu jiných náboženství a sám přejal mnoho prvků buddhismu. Příznačnými rysy šamanismu jsou uctívání Velkého nebeského Boha, lovecké rituály a kult předků. Nábožensko-mytické jevy podobné šamanismu se vyskytují i v Severní Americe, Indonésii, Oceánii a na dalších místech. Zásadní úlohu v magicko-náboženském životě šamanismu hrají šamani a mohou zastupovat roli kouzelníků, léčitelů, psychopompů, kněží, mystik či básníků.⁴³ Podle oblastí, kde žili, byli šamani rozdělováni na určité druhy. Za nejsilnější šamany byli považováni tak zvaní „železní“ šamani, kteří žili v centrální a východní Sibiři. Jakutský, Burjatský a jižně-sibiřský šamanismus dělil šamany na černé a bílé.⁴⁴

S příchodem komunistického režimu ve 20. století byli šamani omezováni a často pronásledováni. Ve vzdálených oblastech či za polárním kruhem měl nový politický režim menší vliv a různé původní tradice a náboženství se zde mohly rozvíjet až do 70. a 80. let 20. století.⁴⁵ Josef Velek napsal: „Role šamana byla dědičná a sovětský stát nebránil jejich poslední generaci, aby uplatňovala své znalosti v bylinkářství

---

⁴¹ BRZÁKOVÁ, Pavlína. *Evenkové - ohlédnutí*. Pavlína Brzáková [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://pavlinabrzakova.com/cz/index.php?option=com_content&view=article&id=77:evenk&catid=40:zapisnik&Itemid=86

⁴² ЛЕВИН, М. Г.; ПОТАПОВ, Л. П. *Народы Сибири*, с. 760-761

⁴³ ELIADE, Mircea. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997, s. 25, 27, 30, 416

⁴⁴ Т. Ю. СЕМ. *Шаманизм народов Сибири: Этнографические материалы XVIII - XX вв. : Хрестоматия*. Санкт-Петербург: Филологический Фак. Санкт-Петербургского Государственного Университета, 2006., s. 4

⁴⁵ ХОППАЛ, Михай. *Шаманы - культуры - знаки*. Тарту: Научное издательство ЭЛИМ, 2015, с. 113-119

a v lidové medicíně a tím požívala v osadách úctu.“⁴⁶ V jeho knize není patrná role Sovětského svazu, který odmítal jakákoli náboženství a snažil se náboženství původních domorodých národů Sibíře zničit. Řídké zmínky o sovětském přístupu k šamanismu a léčitelství vyznívají především kladně: „(...) když člověk zápasí se smrtí, třeba po těžkém zranění nebo z vyčerpání a nedostatku vitamínů, zachrání ho teplá sobí krev. (...) Výtažky ze sobí krve už začíná využívat i moderní sovětská medicína (...)“⁴⁷

Lidé žijící mimo civilizaci byli závislí na produktech přírody, chovatelství a pastevectví. Proto bohům a duším zemřelých byla přidělována zvířecí podoba, v dolní části těla byli vyobrazeni jako zvířata a v horní části těla jako lidé. Uctívání zvířat je také důvodem, proč na sobě šamani nosí části zvířecího těla, například sobí parohy nebo kopyta, rohy z býka či zvířecí srst.⁴⁸ Josef Velek v souvislosti s šamanismem a šamanskými legendami píše především o bozích a roli zvířat. V knize je napsáno, že jakutské a Evencké legendy jsou si velmi podobné, avšak tyto dva národy uctívají dva rozdílné bohy, vládnucí jejich kraji. Bůh Evenků a Evenů se jmenuje Ekšerih, zatímco jakutský bůh se jmenuje Jurjung-Ajy-Tojona. Tento bůh měl v dávných dobách Jakutům poskytnout bezpečné útočiště před Burjaty, kteří je vyhnali z jihu. Je spojován s bílou barvou.⁴⁹ Josef Velek píše, že šamani jsou součástí legend. Názorným příkladem jsou názvy šamanských lidových pověstí, sestavených jakutským badatelem Gavrilem Xenofontovem. Pro představu uvádím některé z nich: „Poslání šamana“, „O šamanově zasvěcení“, „Kterak se vyzvedají kosti šamana“, „O rozkouskování šamanova těla“, „O šamanově smrti a zmrtvýchvstání“.⁵⁰

V současné době vznikají nové formy šamanismu a starobylé představy a rituály získávají nové rozměry. Dnes jsou již známy i šamanské školy, nacházející se v republice Sacha, republice Tuva, Chakaské republice či na Altaji, které kombinují tradice s novými interpretacemi šamanismu.⁵¹ Podle české etnografky a publicistky Pavlíny Brzákové, která do sibiřských šamanských oblastí cestovala a vydala o tom řadu publikací, se šamanismus stal módním trendem, který neodpovídá skutečnému provozování šamanismu původních domorodých kmenů, ale je prezentován

---

⁴⁶ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 20

⁴⁷ Tamtéž, s. 31

⁴⁸ KSENOFONTOV, Gavriil Vasil'jevič. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice: s dodatkem Šamanismus a křesťanství*. Praha: Argo, 2001, s. 20-29

⁴⁹ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 20-21

⁵⁰ XENOFONTOV, Gavril Vasil'jevič. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice: s dodatkem Šamanismus a křesťanství*, s. 42-50

⁵¹ Т. Ю. СЕМ. *Шаманизм народов Сибири: Этнографические материалы XVIII - XX вв. : Хрестоматия*, s. 21

v nepravdivém provedení: „V posledních letech se šamanská centra proměňují v jakési podivuhodné „turistické kanceláře“, jejichž specializací jsou rituály pro cizince. Nemají nic společného s tradičními rituály, jedná se o jakési ploché divadlo, (...)“⁵²

3.3 Burjati

Burjatská republika se nenachází v okolí řeky Leny, ale rozkládá se jižně od jezera Bajkal. Burjati jsou početným sibiřským národem a někteří z nich žijí i na severu od Burjatské republiky. Na Leně se Josef Velek setkal s burjatským lékařem Vladimírem Ignat'jevičem Sovranovem, díky kterému ve své knize podal obraz historie burjatského národa a jeho náboženství.

Národ Burjatů začal vznikat po rozpadu Čingischánovy říše, kdy se jednotlivé skupiny Mongolů začaly nezávisle vyvíjet. Toto etnikum se formovalo na území Příbajkalska. Teritorium osídlené Burjaty se rozkládá východně i západně od jezera Bajkal, na Sajano-Bajkalské náhorní plošině, ve východním Zabajkalsku a na jihovýchodním okraji Středo-Sibiřského plata. Burjatsko bylo připojeno k Ruskému carství v 17. století. Existují dvě verze tohoto přisvojení Burjatska Ruskem a doposud není historicky dokázáno, zdali proběhlo dobrovolně, nebo násilnou cestou.⁵³ Josef Velek se přiklání k dobrovolnému připojení Burjatů k Ruskému carství. Podle jeho knihy měli Burjati sami usilovat o spojení s carem a žádat o jeho ochranu před druhými kmeny z Asie, které pořádaly na Burjaty nájezdy. „Cara jejich vzdálená země příliš nezajímala, byl opojen dary z bližší a dostupnější Sibiře. Nakonec dal na rady kupců, kteří zemi Burjatů znali, a na jaře roku 1659 vyhlásil Daurii, zemi Burjatů, za území připojené k Ruskému carství a carem chráněné.“⁵⁴ Podle místa, které obývají, se Burjati od 18. století dělí na západní a východní. U Burjatů, žijících ve stepích na východě převládá buddhismus a jejich jazyk i životní styl se podobá jazyku a životnímu stylu mongolskému. Burjati pobývající na západě, především v lesích a horách, žijí usedle a jejich náboženstvím je šamanismus nebo pravoslaví.⁵⁵ Změny v původním způsobu života Burjatů nastaly v 18. století, kdy na jejich území přišli Rusové, kteří je naučili

---

⁵² BRZÁKOVÁ, Pavlína. *Šamani Jižní Sibiře*. Pavlína Brzáková [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://www.pavlinabrzakova.com/cz/index.php?option=com_content&view=article&id=148:samjizsib&catid=40:zapisnik&Itemid=101

⁵³ ЛЕВИН, М. Г.; ПОТАПОВ, И. П. *Народы Сибири*, с. 217-219

⁵⁴ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 25

⁵⁵ BĚLKA, Luboš. *Tibetský buddhismus v Burjatsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 33

pěstovat pšenici, žito a oves.⁵⁶ Kromě toho, stejně jako ostatní severské národy, přejali ruský způsob odívání a stavění domů a změnili způsob chování skotu. V dobách samoděržaví, ale i později, bylo do Burjatska deportováno velké množství vyhnanců, což mělo také velký vliv na zdejší život.

3.3.1 Tibetský buddhismus

Dříve se tibetskému buddhismu říkalo lamaismus, a tak ho pojmenovává i Josef Velek. Konkrétní národy, které přijaly buddhismus za hlavní náboženství, si přizpůsobovaly jeho nábožensko-filozofické učení podle svých potřeb už od dob, kdy buddhismus vznikl. Takovým způsobem vznikly jednotlivé proudy buddhismu, které se vyvíjely odlišně. Tibetský buddhismus v sobě nese prvky buddhistické mahájány a vadžrajány, a prvky původní víry Tibetanů, Mongolů a Burjatů. Významnými nejsou pouze kulty přírody a vesmíru, ale také kult šamanismu. V jeho mytologii a rituálech bylo z šamanismu mnoho přejato.⁵⁷ Josef Velek ve své knize v souvislosti s lamaismem píše Nikolaji Bestužovi, který pobýval v Burjatské autonomní sovětské socialistické republice v 50. letech 19. století a učil Burjaty novému způsobu života. Bestužev vliv tibetského buddhismu hodnotil záporně a tvrdil, že brání tomu, aby se Burjati a Rusové sblížili.⁵⁸

Buddhismus se v Burjatsku poprvé objevil v 5. – 9. století, kdy do Burjatska pravděpodobně přišli buddhističtí misionáři. V 19. století přešli na buddhistickou víru i západní Burjati, kteří do té doby vyznávali šamanismus. Roku 1741 byl buddhismus oficiálně vyhlášen jako státní burjatské náboženství, ruská politika ho však ne vždy tolerovala, mnohdy se ho snažila zničit a přivést tak Burjaty k pravoslaví a ruskému způsobu života. V 19. století za vlády cara Mikuláše I. byl buddhismus považován za náboženství, které nepředstavovalo žádnou hrozbu. Trestání a pronásledování byli pouze lidé, kteří vystupovali proti pravoslaví. V letech 1923 – 1924 se v rámci nového politického režimu začal konfiskovat majetek, včetně buddhistických klášterů. Byl to jeden z prvních kroků k likvidaci buddhismu. V následujících letech tato likvidace pokračovala, a pro vyznavače buddhismu s sebou přinášela omezení, jako je zbavení volebního práva, zákaz věnovat se zemědělství či zavedení vysokých daní. Buddhističtí

⁵⁶ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 26

⁵⁷ ЖУКОВСКАЯ, Н. Л. *Ламаизм и ранние формы религии*. Москва: Институт этнографии им. Н.Н. Миклухо-Маклая Академии наук СССР, 1977, с. 3-11

⁵⁸ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 26

mniši byli nuceni odejít do emigrace nebo vzdát se svojí víry. Mnoho z nich bylo popraveno či deportováno do stalinských koncentračních táborů. Nejintenzivnější násilné potlačování buddhismu v Burjatské autonomní sovětské socialistické republice se odehrálo mezi lety 1930 – 1938, přičemž po roce 1938 nastalo mírné polevení. O těchto událostech se začalo pravdivě psát až od 90. let, kdy byly zpřístupněny archívni materiály. Dříve se o potlačování buddhismu psalo především kladně.⁵⁹

Josef Velek napsal, že zájemců o pozice mnichů klesá. Vzácné památky a předměty se uschovaly v Moskvě nebo ve skanzenu, který se nachází v hlavním městě Burjatské republiky – Ulan-Ude.⁶⁰ Od doby jeho cestování a napsání knihy se však situace radikálně změnila. Už v roce 2001 existovalo v Burjatské republice téměř třicet klášterů, chrámů a modliteben, v nichž sídlilo přibližně 200 – 300 mnichů. Kromě mnichů žije v Burjatské republice také značné množství buddhistů, kteří se buddhismu věnují jako laici.⁶¹

3.4 Jukagirové

Ještě v 17. století obývali Jukagirové jižnější oblasti republiky Sacha, ale s postupem času se buď smísili s jinými etniky, nebo byli vytlačeni na sever. Od 18. až do začátku 20. století se jejich počet snižoval, a to v důsledku již zmíněné asimilace s jinými etniky (především s jejich sousedy Eveny), a také v důsledku hladomoru a epidemií. Snížení jejich počtu bylo tak výrazné, že přitáhlo pozornost i široké veřejnosti.⁶² Jukagirové jsou jedním z nejmenších nativních etnik Ruské federace a v současné době obývají území na severovýchodě Sibíře. Jsou rozděleni do dvou skupin: na jihu žijí kolymští Jukagirové a na severu tundroví Jukagirové. Tyto dvě skupiny mezi sebou komunikují zřídka, jejich sídelní areály jsou od sebe daleko vzdáleny. Většina kolymských Jukagirů žije ve Věrechně-Kolymsku, kde se nachází hlavní vesnice Nalimnoje a Zyrjanka. Několik kolymských Jukagirů žije i ve Středně-Kolymsku. Už v 30. letech 19. století začali tundroví Jukagirové ve svých vesnicích žít smíšeně s nově příchozím obyvatelstvem.⁶³ Josef Velek se ve své knize

---

⁵⁹ BĚLKA, Luboš. *Tibetský buddhismus v Burjatsku*, s. 36-88

⁶⁰ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 26

⁶¹ BĚLKA, Luboš. *Tibetský buddhismus v Burjatsku*, s. 106

⁶² ЛЕВИН, М. Г.; ПОТАПОВ, Л. П. *Народы Сибири*, с. 885-887

⁶³ NIKOLAEVA, Irina. *About the Yukaghirs*. Online Documentation of Kolyma Yukaghir [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.sgr.fi/yukaghir/start1.html>

domníval, že jediné vesnice, kde žijí pouze Jukagirové, se nacházejí na řece Kolymě. Jsou to již zmiňovaná vesnice Nalimnoe, a vesnice tundrových Jukagirů, která se nazývá Andrjuškino.⁶⁴ Tundroví Jukagirové žijí v Nižně-Kolymsku a Andrjuškino, spolu s vesnicí Kolymskoe, jsou jejich nejpočetnější vesnice. Andrjuškino bylo založeno roku 1941, před jeho založením žili tundroví Jukagirové jako kočovní pastevci sobích stád v malých skupinách, které se skládaly ze dvou až tří rodin.

Josef Velek určitou pozornost věnoval nově vytvořenému jukagirskému písmu, které v psané podobě umožní zachovat jukagirské báje a eposy, jež se do té doby předávaly pouze ústně z generace na generaci. „Ve vědeckém týmu, který odvodil znaky písma z nejužívanějších symbolů a vzorů jukagirského lidového umění, pracovalo i několik jukagirských grafiků a vědců (...)“⁶⁵ Písmo bylo oficiálně schváleno roku 1987 a za jeho vytvořením stál rodilý mluvčí tundrových Jukagirů Gavril Kurilov. Písmo se skládá z azbuky a již zmiňovaných přidaných symbolů. Jazyky tundrových a kolymských Jukagirů jsou poměrně odlišné a patří do tak zvané „Jukagirské jazykové rodiny“. Jukagirské jazyky mají mnoho společných slov s jazykem Evenků. Po příchodu Rusů v 17. století, a jejich ještě většího přistěhovalectví za vlády Sovětů, se začal v hojně míře používat jazyk ruský. V současnosti nejmladší generace Jukagirů mluví jenom rusky. Jukagirský jazyk se od 80. let 20. století učí na školách, přesto však není oficiální a nepoužívá se v legislativě, obchodu, divadle ani náboženských ceremoniálech.⁶⁶

Mnoho Jukagirů vstupuje do manželství s jinými národnostmi a Josef Velek ve své knize napsal, že není snadné v dnešní době udržet tento národ, vyhlídky jsou však prozatím pozitivní.⁶⁷ Podle sčítání lidu z roku 2002 žije v Ruské federaci 2000 Jukagirů.⁶⁸

---

⁶⁴ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 44

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ NIKOLAEVA, Irina. *About the Yukaghirs*. Online Documentation of Kolyma Yukaghir [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.sgr.fi/yukaghir/start1.html>

⁶⁷ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 44

⁶⁸ *Юкагиры*. Народы России: Единство в многообразии России [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.narodru.ru/peoples1308.html>

4 HOSPODÁŘSTVÍ

4.1 Původní způsoby obživy

Nejdůležitějšími zdroji obživy severských národností bylo kočovné pastevectví sobích stád a lov zvěře a ryb. V severních oblastech tundry dominovalo pastevectví, zatímco lov zvěře a rybolov převládal jižněji, v lesích tajgy. Tyto způsoby obživy na některých místech přetrvávají do dnešní doby. Vedlejším zdrojem bylo sbírání plodů a bylin.⁶⁹ Josef Velek napsal, že základem pro přežití v divoké tajze jsou sob a limba.

„Oříškům limby se říká chléb tajgy. Živí medvědy, veverky, soby, ptáky, limba zkrátka krmí všechno živé. Z jejich semen se lisuje olej, některé kmeny v tajze z něho uměly připravit posilující nápoj, jakési plnotučné vitamínové mléko (...)“⁷⁰ Olej ze semen této sibiřské borovice se používá v potravinářském a farmaceutickém průmyslu a tvořil značnou část příjmů obyvatel tajgy. Výjimečnost limby netkví pouze ve schopnosti produkovat vysoce užitná semena. Limba je také velmi žádana pro své kvalitní dřevo, ze kterého se vyrábí nábytek, loděnice a hudební nástroje. Rusko limbové dřevo používalo také k výrobě většiny tužek. Z důvodu těžby limby se plocha jejich porostů stále zmenšuje.⁷¹

Dalším neodmyslitelným prvkem pro přežití v oblasti tajgy, a především tundry, je výskyt sobů. Domorodí obyvatelé je využívají jako dopravní prostředek, konzumují jejich maso, využívají jejich kožešiny k výrobě oděvu a kůži k výrobě stanů, tak zvaných čum. Díky své houževnatosti sobi dokáží přestát velké mrazy a po řadu měsíců přežijí bez potravy, požívají pouze lišejník.⁷² Výskyt sobů je znám na celém území, které se rozkládá od Severního ledového oceánu až po jezero Bajkal, a někteří sobi žijí i za hranicí Ruské federace v horách, jež se nacházejí na severozápadě Mongolska. Převážný počet sobů však žije v severních oblastech Sibiře a v lesích na jihu jich žije málo. Počet divokých sobů v Ruské federaci se pohybuje kolem jednoho milionu a čtvrt až jednoho milionu a půl jedinců.⁷³

---

⁶⁹ BOUKAL, Tomáš. *Torava: lovci severozápadní Sibiře, příroda a lidé*. Praha: Dauphin, 2003, s. 46

⁷⁰ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 31

⁷¹ JANSKÝ, Bohumír. *Bajkal - perla Sibiře*. Praha: Panorama, 1989, s. 122-123

⁷² VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 30

⁷³ VITEBSKY, Piers. *Sobí lidé: život se zvířaty a duchy na Sibiři*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 34

4.1.1 Lov

V otázce lovu psal Josef Velek především o lovu kožešinových zvířat, konkrétně sobolů. Nejčastějšími lovci bývají Evenkové, jejichž metody lovu zmiňuje autor v knize. Dále se věnuje otázce evenckých pokusů o kombinaci chovu a lovu sobolů. O takovém zacházení se podle Velkovy knihy vedly spory. „Dva roky v okrese působila vědecká expedice, která zkoumala stavy zvířat a určila, kde a kolik sobolů, veverek, vyder, bobrů a hranostajů a rysů lze ročně lovit. Chce-li sovchoz zvýšit své příjmy, musí odložit zbraně a sbírat houby, ostružiny a jiné lesní plody.“⁷⁴ Následně Josef Velek vyjádřil myšlenku, že podobný přístup by měly zaujmout i myslivci v dalších zemích.⁷⁵ V dnešní době je sobol v ohrožení a počet sobolích jedinců se snižuje. Důvodem je obchod s jeho kožešinami, který započal už v Moskevském státu v 17. století, kdy tvořil skoro polovinu příjmů státu. V té době byla sobolí kožešina univerzálním platidlem. V roce 1935 poprvé vešel v platnost zákaz lovu sobolů a zároveň byl zakázán i výkup sobolích kožešin po dobu pěti let. Aby se jejich počet opět zvýšil, byli soboli uměle vysazeni v oblastech Dálného východu, Jakutska, Zabajkalska, Tuvy a Altaje. Od 60. let 20. století se úroveň lovu začala postupně zvyšovat.⁷⁶ Kromě sobola k lovným kožešinovým zvířatům patří také veverka, hranostaj, norek, bobr a ondatra. Nejrozšířenějším způsobem lovu kožešinové zvěře jsou v současnosti kovové pasti, lov se uskutečňuje na jaře a na podzim.⁷⁷

Kromě kožešinového lovu lze také hovořit o lovu pro obživu, ale tomuto tématu se Josef Velek ve své knize, s výjimkou zmínky o rybolovu, téměř nevěnoval. Jedná se především o lov sobů a losů. V dnešní době se na lov losů vydávají licence a tím je regulován. K dalším lovným zvířatům patří například medvěd. Toho však nosí domorodí obyvatelé v úctě, a proto dodržují řadu rituálů, které vyjadřují omluvu za zabití tohoto tvora. Další lovnou zvěř je ptactvo a mořská zvěř. Od původních lovných zbraní, kterými byli luk s šípy a zbraň, fungující podobně jako oštěp, s postupem času přešli domorodí Sibiřané ke střelným zbraním a pastem.⁷⁸

---

⁷⁴ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 22

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ JANSKÝ, Bohumír. *Bajkal - perla Sibiře*, s. 124-126

⁷⁷ BOUKAL, Tomáš. *Torava: lovci severozápadní Sibiře, příroda a lidé*, s. 54-55

⁷⁸ Tamtéž s. 47-55

V otázce rybolovu Josef Velek upozornil na to, že v řece Leně ubývá ryb. Důvodem je příliš velký provoz technicky silných lodí: „Na okresním výboru strany tyhle stesky rybářů komentovali trochu jinak: tak dlouho prý přicházeli s žádostmi o výměnu lodí s motory o výkonu třiceti koňských sil za silnější, až na řece neuvidíte slabší člun jak „devadesátikoňák“, a tak prý nikdo neplaší ryby před rybářskými sítěmi víc než rybáři sami...“⁷⁹

4.1.2 Chov sobů

Před příchodem Rusů se původní nativní etnika severní Sibíře kromě lovu živila především kočovným pastevectvím sobů. Kočovní způsob života byl však za sovětského režimu považován za zaostalý a usilovalo se o provedení radikálních změn ve způsobu chovu sobů⁸⁰, což podrobněji popíši níže. Josef Velek se tématu kočovného pastevectví ve své knize nevěnuje, pouze popisuje úlohu sobů v životě Sibiřanů: „(...) nesmíme zapomenout na soby; ti tahají saně s náklady, vozí lovce do tajgy a děti při hrách, geologové si je najímají pro cesty k vrtům. Sobi však také dávají mléko a maso. I kožešinu.“⁸¹ Aby však lidé mohli soby takovým způsobem využívat, museli kočovat spolu s těmito migrujícími zvířaty, v čemž jim sovětský režim zamezil. Možnými důvody, proč o tom Josef Velek ve své knize nenapsal, mohou být politická omezení.

Piers Vitebsky v knize *Sobí lidé* uvádí, že domestikace sobů započala někdy před 3 000 lety. Až do 12. století lidé nebyli schopni ovlivňovat přemísťování sobích stád podle svojí vůle, a kromě několika jedinců, určených k pracovním účelům, byli sobi plachými, téměř divokými zvířaty. Tato volná forma zdomácnění přetrvávala až do dob, kdy začaly vznikat velká stáda sobů, chovaných pro komerční účely. Za sovětské vlády se k pastevectví sobů začalo přistupovat jako k průmyslové činnosti. Sobi se stali státním majetkem a sovětské hospodářství z nich vytvořilo velká stáda. Vznikly brigády, ke kterým byli přiřazeni pastevcí, střídající své místo pobytu mezi vesnicí a plochami, přidělenými pro pastvu sobů. Sobí maso se přepravovalo do okolních zemí a pastevcí dostávali poměrně dobře zapláceno. Mnozí původní vlastníci, kteří odmítali vydat svá stáda státu, byli uvězněni nebo zastřeleni. Ve 20. a 30. letech se počet sobů

---

⁷⁹ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 22

⁸⁰ VITEBSKY, Piers. *Sobí lidé: život se zvířaty a duchy na Sibíři*, s. 51

⁸¹ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 42

v Sovětském svazu výrazně snížil. V 60. a 70. letech vlastnil stát kolem 18 000 sobů.⁸² V jižní části Evenckého autonomního okruhu sobí stáda téměř vymizela. Po pádu sovětského režimu byla Evenkům navracena jejich rodová území, ale ke kočovnému způsobu života se již mnozí nemohli vrátit. První faktor, který jim v tom bránil, byla absence zdomácnělých sobů – stáda zdivočela, nebo byla vybita. Druhým faktorem byla absence zkušených pastevců, kteří si umění kočovného pastevectví sobů ještě pamatovali. Podle Pavlíny Brzákové je podmínkou pro obrození kočovného pastevectví zákaz konzumace alkoholu, jejími slovy tak zvaný „suchý zákon“. V současné době se sobi nechovají pouze pro maso a kožešiny. Jejich paroží, které se používá ve farmaceutickém průmyslu a k výrobě kosmetiky, začaly poptávat korejské, japonské, čínské i americké firmy.⁸³

4.2 Zemědělství

Zemědělství na Sibíři má kvůli krátkému vegetačnímu období a sezónnosti nízký potenciál, přesto zde zaujímají své místo různá odvětví rostlinné i živočišné výroby. S ohledem na přírodní podmínky a geografickou polohu jednotlivých oblastí se sibiřské zemědělství specializuje především na masný a mléčný průmysl, živočišnou výrobu a pěstování obilnin. Na sibiřské zemědělství a jeho vývoj mělo vliv několik důležitých faktorů: osvojení si zemědělství od přistěhovaných Rusů, již zmíněné surové a různorodé klimatické a přírodní podmínky, sociálně-ekonomická specifika hospodářství, agrární reformy a územní reformy. Zemědělství je pro Sibíř důležitým odvětvím z hlediska svých ekonomických a sociálních funkcí, mezi které patří především výroba a zásobování základními potravinami. Bezpečnost a potravinová nezávislost obyvatel Sibíře byly hlavními důvody pro vznik zemědělství na Sibíři. Mezi jeho současné problémy patří nízká úroveň materiálního a technického vybavení a nedostatek kvalifikovaných pracovních zdrojů.⁸⁴

Josef Velek popisoval pěstování zeleniny a obilnin na území Jakutska, přičemž největší pozornost věnoval objemu produkce. Kromě zmínek o produkci brambor, zelí,

---

⁸² VITEBSKY, Piers. *Sobí lidé: život se zvířaty a duchy na Sibíři*, s. 31-59

⁸³ BRZÁKOVÁ, Pavlína. *Modřínová duše: sibiřský cestopis*. Praha: Eminent, 2004, s. 287-289

⁸⁴ РОГОВСКАЯ, Н. В. *Сельскохозяйственное производство и продовольственная безопасность в регионах Сибири*. Интернет-журнал Науковедение [online]. 2014, с. 1-5 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://cyberleninka.ru/article/n/selskohozyaystvennoe-proizvodstvo-i-prodovolstvennaya-bezopasnost-v-regionah-sibiri>

okurek, mrkve, rajčat, zeleného hrášku, kopru, pšenice, ova, žita a ječmenu také upozornil na časté pěstování zeleniny ve sklenících. Zemědělství v Jakutsku je specifické kvůli věčně zmrzlé půdě a Josef Velek ve své knize upomíná na to, že velké množství zdejší půdy je nevyužito. „Takové je tedy jakutské zemědělství na věčně zmrzlé půdě na prahu osmdesátých let: jako orné půdy se využívá 120 000 hektarů z 3 100 000 čtverečních kilometrů této největší sovětské autonomní republiky. Tedy pouhé čtyři desetitisíciny z půdy, (...)“⁸⁵ Pro zemědělství je v republice nejvíce využívána centrální a jižní oblast republiky. Republika Sacha zaujímá vedoucí pozici v zemědělské produkci celého Dálněovýchodního federálního okruhu. Podle údajů z roku 2010 – 2014 zde funguje 374 zemědělských organizací a 275 rodinných organizací, a více než 4,3 tisíc rolnicko-farmářských hospodářství a individuálních podnikatelů.⁸⁶

Značně menší pozornost věnuje Josef Velek ve své knize živočišné výrobě, kterou dává do souvislosti s chladným podnebím. „Pětatřicetistupňové mrazy trápí kraj až devět měsíců v roce, pro jedenáct tisíc sovchozních krav proto musí být ve stájích dobrá zásoba krmiv. Pouze část luk slouží jako pastviny, třikrát větší rozloha se seče a suší.“⁸⁷ Na severu Východní Sibíře převládá již zmiňovaný chov sobů. V lesních zónách se chovají zvířata za účelem mléčného a masného průmyslu, a na jihu se chová skot na maso a mléko, a také ovce na srst a maso. Na jihu se rovněž chovají i koně a prasata. Dalšími druhy živočišné výroby v Sibíři jsou: drůbežářství, včelařství a chov jaků.⁸⁸

4.3 Doprava

Jednou z nejdůležitějších forem dopravy v okolí řeky Leny je doprava po řece samotné, tedy **říční doprava**. Velký vliv na její vývoj měla těžba zlata v druhé polovině 18. Století, protože majitelé společností na těžbu zlata začali vytvářet první lodní společnosti na řece Leně. Na konci 19. a začátku 20. století už na řece fungovala

---

⁸⁵ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 41

⁸⁶ АММОСОВА, Н. И. *Агрпромышленный комплекс Республики Саха (Якутия): состояние, динамика и проблемы развития*. Международный электронный научно-практический журнал «Государственный советник» [online]. 2014, с. 57-60. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://cyberleninka.ru/article/n/agropromyshlennyy-kompleks-respubliki-saha-yakutiya-sostoyanie-dinamika-i-problemy-razvitiya>

⁸⁷ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 21

⁸⁸ РОГОВСКАЯ, Н. В. *Сельскохозяйственное производство и продовольственная безопасность в регионах Сибири*. Интернет-журнал Науковедение [online]. 2014, с. 7-9 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://cyberleninka.ru/article/n/selskohozyaystvennoe-proizvodstvo-i-prodovolstvennaya-bezopasnost-v-regionah-sibiri>

relativně rušná lodní doprava, vznikaly nové společnosti, zvětšoval se počet říční flotily a objem přepravy zboží i pasažérů se zvyšoval. Některá plavidla na řece Leně fungovala na principu voru, ale jejich výroba byla v určitých oblastech omezena.⁸⁹ Využití vorů na převážení objemných nákladů Josef Velek popsal poměrně podrobně: „Třeba takové vory, přesněji supervory, vezou sedmáct tisíc kubíků dřeva a jsou bezmála půl kilometru dlouhé a šedesát metrů široké. Plují řekou rychlostí sedm osm metrů za sekundu, jak teče říční proud. Jedna loď vor táhne, druhá ho neustále objíždí a kontroluje, jestli kmeny drží pohromadě. Řídící loď může plavbu trochu urychlit, nikdy se jí však nepodaří vor zastavit, vor by ji zahnal na mělčinu nebo rozdrtil o břeh či o přístavní molo.“⁹⁰ Josef Velek ve své knize popsal dva typy lodí a jejich účel. Prvním typem jsou lodě, které slouží k příjemnější volného času cestujících na jiných lodích. Jedná se o tak zvané „agitěplochody“ a sám se během své cesty po řece Leně na jednom z nich plavil. Druhým typem lodí, který ve své knize zmínil, jsou velké říční lodě.⁹¹ V současné době je lídrem říční dopravy na řece Leně a v celé republice Sacha společnost s ručením omezeným «Ленское объединенное речное пароходство», která poskytuje přepravní služby nejen do Jakutska, ale také i do Irkutské oblasti, Krasnojarského kraje a Čukotského autonomního okruhu.⁹² Pozornost Josef Velek věnoval také navigačnímu systému v některých místech toku řeky Leny, jehož zákruty byly pro posádky lodí nepřehledné, a proto bylo nutné zajistit učítá bezpečnostní opatření proti srážce lodí. V době Velkova cestování za tuto navigaci zodpovídali jednotlivci žijící v dané oblasti řeky a fungovala na principu semaforu. „Na říčním břehu stojí vysoký stožár. Na jeden háček vlajkového lanka zavěšujeme jeden bílý jehlan, na druhý háček zase jehlan červený. Vytahují barevnou dvojici jehlanů vysoko do špičky stožáru. Barvy ostře září do zeleného údolí.“⁹³ Josef Velek však uvedl, že tento způsob navigace měl být zrušen, protože již existovaly elektronické majáky a využívaly se vysílací zařízení. V současnosti již existuje dispečerská společnost „Ленское государственное бассейновое управление водных путей и судоходства“, která

---

⁸⁹ РАСПОПИНА, А. А. *Судоходство по великой сибирской реке*. Историко-экономические исследования. 2014, с. 413-418

⁹⁰ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 23

⁹¹ Tamtéž

⁹² *О предприятии*. Открытое акционерное общество Ленское объединённое речное пароходство [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.lorp.ru/about>

⁹³ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 27

pro navigaci lodí na řece Leně používá moderní technologie. Tyto technologie se neustále vyvíjejí a navigace dosahuje stále vyššího stupně automatizace.⁹⁴

Další často využívanou formou dopravy na Sibiři je **železniční doprava**. Jak Josef Velek podotkl ve své knize, Transsibiřská magistrála se vyhnula městu Ust'-Kut, odkud je řeka Lena splavná. V první polovině 20. století začala výstavba tak zvané Severobajkalské železnice, ta však nebyla dokončena a do Ust'-Kutu byla železnice dovedena až v roce 1947. Jednalo se o Bajkalsko-amurskou magistrálu (zkráceně BAM).⁹⁵ Celková délka Bajkalsko-amurské magistrály je 4 320 km a zasahuje do území Irkutské oblasti, Burjatské republiky, Čitinské oblasti, Republiky Sacha (Jakutsko), Amurské oblasti a Chabarovského kraje. Bajkalsko-amurskou magistrálu lze rozčlenit na západní úsek nacházející se mezi městy Tajšet a Ust'-Kut, hlavní úsek nacházející se mezi městy Ust'-Kut a Komsomolsk-na-Amuru a východní úsek nacházející se mezi městy Komsomolsk-na-Amuru a Sovětská Gavaň. Hlavním důvodem pro zavedení železniční dopravy byly, stejně jako u říční dopravy, velké zdroje nerostných surovin na území BAMu a jejich těžba. Na Bajkalsko-amurskou magistrálu navazuje tak zvaný Malý Bam – železnice spojující Bajkalsko-amurskou magistrálu s Transsibiřskou magistrálou a Čulmanským nalezištěm uhlí. V době Velkvy cesty po řece Leně se již prováděly práce na další železnici, která měla spojit Bajkalsko-amurskou magistrálu s hlavním městem Jakutské autonomní sovětské socialistické republiky – Jakutskem. Tato železnice se nazývá Amursko-jakutská magistrála (zkráceně AJAM) a začala se stavět v roce 1985. Podle Velkvy knihy měla být dokončena v roce 1995, avšak její výstavba byla značně zpomalena a stále ještě pokračuje.⁹⁶

Automobilová doprava je rozšířená především na jihu Východní Sibiře. Rozvoj infrastruktury ve Východní Sibiři je spjat s vývojem velkých logistických center a transportních uzlů, severním dovozem a dalšími faktory.⁹⁷ Josef Velek zmínil využití zamrzlé řeky Leny pro automobilovou dopravu.

Hojně využívaným způsobem přepravování na Sibiři je **letecká doprava**.

---

⁹⁴ *Организация автоматизации судоходства на реках в условиях плохой видимости (на примере реки Лена)*. Наука и транспорт [online]. 2011, с. 58 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://www.rostransport.com/science_transport/archiv/60/

⁹⁵ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 17 - 18

⁹⁶ TUREK, Václav. *BAM - Bajkalsko-amurská magistrála*. Lanškroun: 2010, s. 91-132

⁹⁷ ИВАШИН, А. С.; СОКОЛ, К. П.: *Транспортная инфраструктура востока России*. Транспорт Российской Федерации [online]. 2012, с. 3-4 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://rostransport.com/transportrf/archiv/390/>

4.4 Těžební průmysl

Josef Velek vyčlenil velký prostor ve své knize těžebnímu průmyslu na území Jakutské autonomní sovětské socialistické republiky, kde se nachází četná ložiska nerostných surovin. Podle údajů z roku 2011 se v republice Sacha vyskytuje 58 druhů minerálních surovin, avšak geologický výzkum tohoto odvětví je stále ve vývoji. Soustavu hlavních zdrojů pro těžební průmysl této oblasti tvoří následující suroviny: ropa, uran, uhlí, diamanty, zlato, stříbro, železná ruda, cín, antimon, wolfram, olovo, zinek, vzácné kovy, lesní a vodní zdroje.⁹⁸ Josef Velek ve své knize věnoval největší pozornost především těžbě dřeva, zlata, ropy a zemního plynu.

4.4.1 Těžba dřeva

Rozloha lesů v republice Sacha tvoří 22,8 % rozlohy lesů Ruské federace, a 4,1 % rozlohy lesů světa. Jakutské lesy se tedy rozkládají na území o velikosti 156 459 600 ha. Tyto lesy jsou z 99 % tvořeny jehličnany. Největší procento zastupuje modřín, dále borovice. Mezi další druhy stromů rostoucích v těchto lesích patří smrk, cedr, bříza, osika, jedle, a další.

Republika Sacha zaujímá první místo v objemu produkce dřeva celé Ruské federace. Za rok 2012 bylo na jejím území vytěženo 34 742 600 m³ dřeva. Množství lesů v republice Sacha se nachází ve vzdálených oblastech, které nejsou osídleny lidmi, a proto jsou často technicky nedostupné a těžba dřeva je zde příliš komplikována, či úplně znemožněna. Největší objem lesů vhodných pro těžbu se nachází na území věčně zmrzlé půdy.⁹⁹ Josef Velek se věnoval tématu těžby dřeva na příkladu města Vitimu a vylíčil práci dřevorubců ve zdejších podmínkách. „Vitimští dřevaři musí za dřevem hluboko do tajgy, kde těžbě brání jak padesátistupňové mrazy, tak třicetistupňová vedra. Buď při nich skřípe v hrudi dech a v rukách praskají mrazem

---

⁹⁸ *Геологическое изучение*. Официальный информационный портал Республики Саха (Якутия) [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://old.sakha.gov.ru/node/88044>

⁹⁹ *Оценка лесных ресурсов, лесоуправления, лесозаготовок и лесной сертификации на Дальнем Востоке России*. Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций (ФАО ООН), 2013, s. 44-46

zkřehlé lišty pil, nebo tajga zaútočí nespočetnými letkami komářích kamikadze a zaujme obranné postavení za hlubokým blátem příjezdových cest.“¹⁰⁰

4.4.2 Těžba zlata

Zdroje zlata v Rusku se vyskytují ve Východní Sibiři, na Dálném Východě a na Urale. Josef Velek psal o zlaté horečce, která vypukla na soutoku řek Leny a Vitimu, nacházejícího se nedaleko od hranice republiky Sacha s Irkutskou oblastí. Lensko-Vitimská oblast zaujímá první místo v těžbě zlata a její přibližná rozloha je 50 000 kilometrů čtverečních. V této oblasti se zlato těží téměř 150 let a byla zde vytěžena více než jedna čtvrtina vytěženého zlata z celé Ruské federace. V současné době se však množství ložisek blíží k vyčerpání a je nutné v této oblasti provést geologické výzkumné práce, které by měly zvětšit průmyslové zásoby zlata. K dalším nezbytnostem pro budoucí těžbu zlata patří vybudování odpovídající infrastruktury pro jeho přepravu.¹⁰¹

Josef Velek popsal vztah carského Ruska s britskou těžební společností Lena Goldfields a povstání rolníků v roce 1912, kteří se vzbouřili proti nelidským pracovním podmínkám. Také zmiňuje těžební společnost Lenzoloto sídlící ve městě Bodajbo.¹⁰² Původně to byl státní podnik, dnes se ale jedná se o otevřenou akciovou společnost, která stále řídí těžbu zlata v tomto regionu.

4.4.3 Těžba ropy a zemního plynu

Republika Sacha zaujímá vedoucí pozici v těžbě ropy a zemního plynu v rámci Dálnévýchodního okruhu a pro svá četná a kvalitní ložiska je z hlediska geologického průzkumu považována za jednu z nejdůležitějších oblastí Ruska. Podle údajů z roku 2009 zásoby ropy a zemního plynu převyšovaly 17,8 miliard tun měrného paliva. Na území

---

¹⁰⁰ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 34

¹⁰¹ СУХОДОЛОВ, А. *Золото*. Наука в Сибири: Еженедельная газета сибирского отделения Российской академии наук [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.sbras.ru/HBC/hbc.phtml?17+189+1>

¹⁰² VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 33

republiky Sacha se nacházejí 2 naftonosné provincie, které se dále dělí na 11 naftonosných oblastí. Bylo zde objeveno 34 ložisek.¹⁰³

Josef Velek napsal: „Nikdo už dnes nepochybuje o tom, že v několikakilometrových vrstvách věčně zmrzlé půdy pod tajgou a pod oceány leží zásoby paliva, které svou energetickou vydatností předčí všechny známé zásoby uhlí, ropy a zemního plynu dohromady, jaderná energetika tedy bude mít zdatného partnera při vstupu do náročného jedenadvacátého století.“¹⁰⁴ V průběhu své cesty navštívil batučbujské ložisko a navštívil plošinu Tas-Jurach. Kromě několika málo stručných faktografických a historických údajů se především věnuje popisu průběhu vrtu a popisu životních a platebních podmínek zdejších pracovníků.

4.5 Ochrana životního prostředí

Průmyslové a zemědělské využití krajiny úzce souvisí také s ochranou životního prostředí. Josef Velek byl především ekologem. V knize je jeho ekologický pohled znatelný, netvoří však její hlavní myšlenku. Zaměřil se zejména na jakutskou tajgu a mimo jiné zdůraznil její významnost pro celou planetu: „Družicové snímky dnes dokázaly, že tajga hraje v životě planety stejnou roli jako oceány nebo tropické deštné lesy.“¹⁰⁵

V dnešní době tvoří chráněné oblasti 29 % území republiky Sacha. Kromě několika málo zmínek o možných budoucích ekologických následcích některých hospodářských děl, Josef Velek o tehdejšímu stavu životního prostředí nepodal konkrétní informace. Nejzávažnější ekologické problémy v republice Sacha byly způsobeny následkem průmyslové těžby diamantů, zlata a uhlí. Ta je také hlavní příčinou znečištění ovzduší. Ve větších jakutských městech, jako je Jakutsk, Mirnyj, Něrjungri, či Lensk, mají také velký podíl na znečištění ovzduší energetické objekty, kotelny a automobilová doprava. Objem znečištění vzduchu stále roste. Dalším přírodním prvkem, na který má hospodářská činnost vliv, je voda. Za jeden den se v Jakutsku spotřebuje 159 m³ vody, přičemž 66 % této vody se spotřebuje na průmysl, energetiku a zemědělství. Nejznečištěnější úseky řeky Leny se nachází kolem měst Jakutsk, Peleduj, Olekminsk.

---

¹⁰³ ПОДОЛЬСКИЙ, Ю. В.; МАРГУЛИС, Л. С.: *Сырьевая база углеводородов Республики Саха (Якутия)*. Нефтегазовая геология. Теория и практика. [online]. [cit. 2016-03-26]. ISSN 2070-5379. Dostupné z: http://www.ngtp.ru/rub/6/23_2013.pdf

¹⁰⁴ VELEK, Josef. *Dva tisíce verst s Lenou*, s. 39

¹⁰⁵ Tamtéž s. 43

Kvůli nízkým teplotám, malému množství usazenin a slabé biologické aktivitě dochází u řek v Jakutsku, v porovnání s řekami mimo věčně zmrzlou půdu, k samoočišťování pomaleji. V případě podzemních vod došlo k jejich největšímu znečištění po roce 1985 následkem těžby diamantů. Narušené jsou i půdy a jejich poškození se stále rozšiřuje i přesto, že se snížila průmyslová a zemědělská výroba. V současné době je je jejich největším narušitelem těžební průmysl.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ ВСЕЕВА, Е. М. *Республика Саха (Якутия): Серия «Региональная экологическая политика»*. Москва: Российская объединенная демократическая партия «ЯБЛОКО», 2013, с. 6-34

ZÁVĚR

Předmětem mé bakalářské práce, jak jsem již v úvodu zmínila, bylo vyčlenit tematické okruhy, jimiž se Josef Velek ve své knize zabýval, a konfrontovat je se současnými zdroji. Kromě toho jsem se také pokusila podat aktuální informace o daných tématech a doplnit je o základní obecná fakta.

Během autorovy cesty po řece Leně zaujaly jeho pozornost dvě geologické zvláštnosti: Lenské sloupy a ostrov Kyllach. Řadu problémových okruhů Josef Velek předvedl na příkladech měst, která v průběhu své cesty navštívil. Největší pozornost věnoval městům či menším městským útvarům, konkrétně Ust'-Kutu, Kirensku, Vitimu, Pokrovsku a hlavnímu městu republiky Sacha Jakutsku. Rámec Velkovy výpravy z geografického hlediska tvořilo území Irkutské oblasti, kde jeho plavba začala, a území republiky Sacha, které je zmiňováno ve větší míře. Klimatické a demografické podmínky těchto území měly velký vliv na způsob života původních obyvatel a doposud jsou faktorem významně ovlivňujícím místní zemědělství, stavitelství, průmysl a další hospodářská odvětví.

Značný zájem Josef Velek projevil o náboženství nativních etnik, jejich kulturu, legendy a zčásti i o historii. O jednotlivých etnikách psal zejména prostřednictvím konkrétních osob, jeho výklad je však subjektivní a v knize chybí obecné informace o těchto národech. Doplnila jsem základní údaje o Jakutech, Evenech a Evencích, Burjatech a Jukagirech. K tomuto účelu jsem čerpala z knihy „Народы России“ od autorů M. G. Levina a L. P. Potapova. Ačkoli tato kniha byla vydána v 50. letech minulého století, její odborný výklad považuji pro nastínění historického původu a sídelního areálu zmiňovaných nativních etnik za adekvátní. Velkou pozornost Josef Velek věnoval šamanismu a tibetskému buddhismu. Již za dob carů byla značná část nativních etnik podrobena snahám o rusifikaci a převrácení víry na pravoslaví. S příchodem Leninova režimu příslušníci těchto náboženství čelili náboženskému útlaku ze strany státu a násilnému potlačování jejich náboženství, které vyvrcholilo za vlády J. V. Stalina. Informace o těchto skutečnostech by za socialistického režimu nemohly být publikovány, což bylo pravděpodobným důvodem, proč o ničem z toho Josef Velek nepsal. V současné době existuje několik šamanských škol a zájem o šamanismus se zvyšuje. Kromě toho se také stal novým módním trendem a je využíván například pro účely cestovního ruchu. Rovněž stoupá i počet vyznavačů tibetského buddhismu

v Burjatsku. V případě Jukagirů se Josef Velek zaměřil na jejich písmo, které bylo oficiálně schváleno v roce 1987. Jukagirský jazyk však není oficiální a nejmladší generace Jukagirů mluví pouze rusky.

Vzhledem k jeho vzdělání se Josef Velek zajímal o Sibiř zejména z hlediska technického. V dnešní době se na Sibiř nahlíží především z pohledu duchovního a přírodního, zatímco dříve se hovořilo hlavně o vývoji sibiřského hospodářství, kterému Josef Velek ve své knize udělil velký prostor. Původními způsoby obživy byl sběr plodů, lov, rybolov a kočovné pastevectví sobů. S příchodem sovětského režimu byla sobí stáda zkonfiskována a tím bylo nativním etnikům znemožněno žít původním způsobem života. Ačkoli je pastevectví sobů výrazným rysem života na severu republiky Sacha, po které Josef Velek putoval, o tomto tématu se v souvislosti se soby, zemědělstvím, nativními etniky ani v žádné jiné souvislosti, nezmiňuje. Značný zájem však projevil o oblast pěstování surovin v nepříznivých klimatických podmínkách. Vzhledem k tomu, že převážnou část cesty podnikl na lodi, zmínil Josef Velek navigační systém na řece Leně, za který v dnešní době zodpovídá společnost s ručením omezeným «Ленское объединенное речное пароходство», jejíž navigační technologie se stále vyvíjejí. Kromě říční dopravy zaujímá v této oblasti významnou pozici také železniční doprava, konkrétně Amursko-jakutská magistrála, která podle Josefa Velka měla být dostavěna v roce 1985, avšak její výstavba pokračuje dodnes. Dalším problémovým okruhem, kterým se Josef Velek zabýval, byl těžební průmysl. Psal především o těžbě dřeva, zlata, ropy a zemního plynu. Jeho pohled byl opět subjektivní, často psal o pracovních podmínkách a životě pracujících v tomto odvětví. Nejzávažnější ekologické problémy této oblasti byly způsobeny následkem těžby diamantů, zlata a uhlí, Josef Velek však neposkytl žádné konkrétní informace o ekologickém stavu tehdejší přírody a kromě několika zmínek o jakutské tajze a možných budoucích ekologických následcích některých hospodářských děl, se tématu ekologie lehce dotýkal jen místy.

Jedním z klíčových faktorů, který ovlivnil obraz Ruska ve Velkově knize, bylo jak působení socialistického režimu v České republice, kde byli čeští autoři omezováni v tom, co mohou ve svých knihách napsat, tak i působení sovětského režimu v samotném Sovětském svazu, kde byla politická situace již mnohem uvolněnější než v České republice. Další faktor, který značně ovlivnil pohled Josefa Velka v jeho knize, byl vliv cestopisu jako žánru. Proto psal jen o místech, která navštívil, jeho cílem nebylo napsat naučnou publikaci.

РЕЗЮМЕ

Йозеф Велек был чешский писатель, репортер и эколог, живший с 1939 до 1990 года. В Чешской Республике он стал известным прежде всего как основатель чешской экологической журналистики и редактор популярного журнала «Mladý svět». Он писал во времена социалистического режима, поэтому его творчество было ограничено цензурой. В книге «Dva tisíce verst s Lenou» он не писал только о территории реки Лены и ее окрестности, но также на другие темы, например о камчатской природе, городе Тушкент, Каспийском море, Великом шелковом пути и ориентальной части СССР вообще, о пещерах и о следах динозавров, об Армении, Курской магнитной аномалии, «новых и здоровых городах», добыче угля в Донбассе, о городе Таллин, прибалтийских советских республиках и о Санкт-Петербурге. Йозеф Велек писал о своих любимых темах, поскольку невозможно в одной книге описать территорию всего Советского Союза.

Река Лена – самая большая река в Сибири. Она протекает по территории всей Восточной Сибири и ее длина с источника по озеро Столб составляет 4 400 км. В реку Лену втекает 240 000 рек и речек. Самые большие притоки – реки Витим, Олекма., Алдан и Вилюй. Лена протекает в трех климатических поясах, в некоторых ее местах она замерзает в течение семи месяцев. Помимо всего прочего Йозеф Велек писал также о двух географических особенностях реки Лены. Речь идет о Ленких столбах и острове Кыллах.

Река Лена протекает Иркутской областью и Республикой Саха. Иркутская область находится на юге Восточной Сибири. Она была основана в 1937 году и ее столица – город Иркутск. Иркутская область занимает 4,6 % из всей территории России. Ее транспортные узлы соединяют территорию Дальнего Востока с Россией и Европой. Она находится в центре азиатского континента, где действует континентальный климат. Большое влияние на климат оказывают ангарские плато и озеро Байкал, вблизи которых зима гораздо теплее, а лето холоднее.

Республика Саха находится в северной части Восточной Сибири и значительная часть ее территории (более одной трети) находится к северу

от северного полярного круга. О республике Саха автор рассказывает больше всего, чаще чем о Иркутской области. Она была основана в 1992 году и она является самой большой республикой в России. Республика Саха также известна своим суровым климатом и наличием вечной мерзлоты. В течение года температура отличается большой разницей. Территория Республики Саха с большой части составлена горами, горными массивами и плоскогорьем.

Йозеф Велек упомянул в своей книге о следующих городах: Усть-Кут, Киренск, Витим, Покровск и Якутск. В городе Усть-Кут начался путь Йозефа Велка и автор сосредоточил свое внимание прежде всего на порте, называющийся «Осетрово». Город Киренск также находится в Иркутской области, он расположен в месте, где сливаются реки Лена и Киренга. Поселок городского типа Витим связан именно с добычей золота. Йозеф Велек также писал о хозяйственном развитии города Покровск и о столице Республики Саха, городе Якутск, изображенном автором как город современного времени.

Йозеф Велек писал о нативных этносах посредничеством конкретных лиц, которых он встретил в течение его пути. Он сосредоточил свое внимание именно на их истории и традиционном образе жизни. На русском севере существуют почти 30 нативных этносов. В настоящее время молодые люди не продолжают жить традиционным образом жизни своих родителей и перестают говорить на языках своих народов. Автор во всей книге избегает темы политики. Йозеф Велек не упомянул о попытках советского режима уничтожить традиционный образ жизни нативных этносов.

Йозеф Велек в своей книге написал, что история добывания Сибири началась с 12 и 13 века. В последствии давления татарских ханов, в Сибири произошло к переселению народов. Якуты и эвенки были принуждены уйти с юга на север, поскольку на юге поселились буряты. С начала 16 века люди, живущие в Сибири, должны были платить Москве налоги в форме пушнины. В связи с историей Йозеф Велек писал о роде Строгановых и экспедициях атамана Ермака. Следующим фактором, оказавшим важное влияние на историю Сибири, является понятие ссылки. Значительная часть населения Сибири составлена потомками людей, депортированных в сибирские трудовые лагеря. По мнению Йозефа Велка все упомянутые исторические события оказали влияние на сибирский характер.

Йозеф Велек в своей книге занимался легендами якутов и эвенков, и их различиями. Якуты живут прежде всего на территории Республики Саха в области среднего течения реки Лены. В настоящее время якуты являются вторым по численности самым большим народом Сибири. Йозеф Велек также писал о эвенках. Они живут на севере Восточной Сибири. Туда они были принуждены уйти в 17 веке, так как на их территории поселились якуты и другие народы. В некоторых случаях эвенки усвоили культуру якутов и других народов, и слились с ними. После наступления советского режима эвенки были принуждены отказаться от своего традиционного образа жизни. Те люди, которые оказывали сопротивление политическому режиму, стали преследованными, и многие были арестованы. В настоящее время большинство эвенков живут из средств социальной помощи, выращивают овощи и занимаются ловлей зверей и рыбы. Йозеф также упомянул эвенов, культура и язык которых похожа на культуру и язык эвенков.

Для якутов, эвенков и некоторых других народов Сибири типично шаманское вероисповедание. Очень важное место в шаманстве занимают шаманы. Кроме всего прочего они также играют роль врачей и они являются частей легенд. В настоящее время возникают новые формы шаманизма и тоже существует несколько шаманских образовательных институтов. Однако, по некоторым взглядам шаманизм стал модным трендом, изображенным не истинно.

Бурятский народ начал формироваться после распада Монгольской империи на территории Прибайкаля. В 17 веке Бурятия присоединилась к Российской империи. Существуют две версии присоединения Бурятии к Российской империи: добровольное и насильственное присоединение. Йозеф Велек упомянул добровольную версию данного присоединения.

Важное место в бурятской религиозной жизни занимает тибетский буддизм. Тибетский буддизм - синтез элементов буддийской махаяны и ваджраяны, и элементов коренной веры тибетцев, монголов и бурятов. Важнейшими культами тибетского буддизма - культы природы, вселенной и шаманизма. После наступления советского режима советское правительство стремилось к уничтожению буддизма. В настоящее время популярность тибетского буддизма в Бурятии растет.

Юкагиры живут в северной части Восточной Сибири и они по численности самым маленьким народом России. Йозеф Велек писал о юкагирском письме, официально принятым в 1987 году. Однако, очень часто

начался использовать русский язык и в настоящее время самые молодые поколения говорят только на русском языке.

Важнейшими источниками средств к существованию северных народов было кочевое оленеводство и ловля звери и рыбы. По словам Йозефа Велка основной добычей для выживания в дикой тайге являются олень и растение лимба. Плоды лимбы употребляются в пищевой и фармацевтической промышленности. Ствол дерева также широко употребим. Коренные жители севера используют оленей для транспорта, пищи и они также используют их пушнины и кожи.

Йозеф Велек писал в своей книге о ловле соболей, пушнина которых становилась универсальным платежным средством в Российской империи 17 века. В настоящее время количество соболей уменьшается. К промысловым пушным животным, кроме соболя, также относится белка, горностай, норка, бобр и ондатра. К следующим промысловым животным относится олень, лось, медведь и морская зверь. После наступления советского режима изменился способ оленеводства и количество оленей уменьшилось. В настоящее время уже опять осуществляется кочевое оленеводство, но во значительно меньшей мере, чем перед наступлением советского режима.

В последствии короткого вегетационного периода и сезонности, земледелие Восточной Сибири характерно низким потенциалом. К основным отраслям сибирского земледелия относится животноводство, мясная и молочная промышленность и выращивание зерновых. На севере Сибири разводят оленей и на юге разводят скот, лошадей и свиней. Основные поводы возникновения земледелия в Сибири – безопасность и продовольственная независимость. Йозеф Велек в своей книге обратил внимание прежде всего на особенность земледелия в условиях вечной мерзлоты.

Речной транспорт занимает одно из важнейших мест среди видов транспорта на территории реки Лены и ее окрестности. Добыча золота во второй половине 18 века оказала большое влияние на развитие речного транспорта. В настоящее время лидером речного транспорта Якутии является общество с ограниченной ответственностью «Ленское объединенное речное пароходство». Йозеф Велек интересовался навигационной системой на реке Лене, автоматизация которой продолжается развиваться до сих пор. Железнодорожный транспорт Восточной Сибири защищен Байкало-Амурской магистралью и Амуро-Якутской

магистралью. Автомобильный транспорт Восточной Сибири распространен прежде всего на юге. Часто используемый вид транспорта - воздушный транспорт.

Йозеф Велек в своей книге сосредоточил большое внимание на горнодобывающую промышленность на территории Республики Саха. По данным с 2011 года в Республике Саха находятся 58 видов минеральных источников. Основные источники горнодобывающей промышленности Республики Саха – нефть, цинк, редкие металлы, лесные и водные ресурсы. Йозеф Велек писал прежде всего о добыче дерева, золота, нефти и природного газа.

Йозеф Велек в связи с разными проблемами также упомянул экологические точки зрения. Таким образом он сосредоточился именно на якутской тайге. Самые серьезные экологические проблемы в Республике Саха возникли в последствии промышленной добычи алмазов, золота и угля. В настоящее время 29% территории Республики Саха составляют заповедники.

SEZNAM ZDROJŮ

Bibliografie

ЕВСЕЕВА, Е. М.: *Республика Саха (Якутия): Серия «Региональная экологическая политика»*. Москва: Российская объединенная демократическая партия «ЯБЛОКО», 2013. ISBN 978-5-4399-0033-6.

ЖУКОВСКАЯ, Н. Л.: *Ламаизм и ранние формы религии*. Москва: Институт этнографии им. Н.Н. Миклухо-Маклая Академии наук СССР, 1977.

ЛЕВИН, М. Г.; ПОТАПОВ Л. П.: *Народы Сибири*. Москва: Издательство Академии Наук СССР, Ленинград, 1956. ISBN 978-5-458-63669-8.

РАСПОПИНА, А. А.: *Судоходство по великой сибирской реке*. Историко-экономические исследования. 2014, 10 с. ISSN 2308-2488.

Т. Ю. СЕМ.: *Шаманизм народов Сибири: Этнографические материалы XVIII - XX вв. : Хрестоматия*. Санкт-Петербург: Филологический Фак. Санкт-Петербургского Государственного Университета, 2006. ISBN 58-465-0424-8.

ФАО ООН.: *Оценка лесных ресурсов, лесоправления, лесозаготовок и лесной сертификации на Дальнем Востоке России*. Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций (ФАО ООН), 2013.

ХОППАЛ, М.: *Шаманы - культуры - знаки*. Тарту: Научное издательство ЭЛМ, 2015. ISBN 978-9949-544-46-2.

BĚLKA, L.: *Tibetský buddhismus v Burjatsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Religionistika. ISBN 80-210-2727-4.

BOUKAL, T.: *Torava: lovci severozápadní Sibiře, příroda a lidé*. Praha: Dauphin, 2003. ISBN 80-727-2029-5.

BRZÁKOVÁ, P.: *Modřínová duše: sibiřský cestopis*. Praha: Eminent, 2004. ISBN 80-728-1194-0.

ELIADE, M.: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-720-3153-8.

JÁNSKÝ, B.: *Bajkal - perla Sibiře*. Praha: Panorama, 1989. Knihy o přírodě (Panorama). ISBN 80-703-8072-1.

MAYEROVÁ, F.: *Češi a jejich komunismus*. Praha: Argo, 2009. ISBN 78-80-257-0151-5.

REIDOVÁ, A.: *Šamanův plášť: dějiny domorodých národů Sibiře*. 1. vyd. v českém jazyce. Překlad Daniela Feltová. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-734-1146-6.

SKOKAN, L.: *Kapitoly z geografie Ruska*. 1.vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1994. ISBN 80-704-4069-4.

SKOKAN, L.: *Reálie Ruska*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 2009. ISBN 978-80-7373-076-5.

ŠVANKMAJER, M.: *Dějiny Ruska*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-710-6216-2.

TUREK, V.: *BAM - Bajkalsko-amurská magistrála*. 1. vyd. Lanškroun: Václav Turek ml., 2010. ISBN 978-80-904790-0-5.

VELEK, J.: *Dva tisíce verst s Lenou*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1987. ISBN 11-080-87.

VITEBSKY, P.: *Sobí lidé: život se zvířaty a duchy na Sibiři*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Českou asociací pro sociální antropologii, 2009. ISBN 978-80-7419-005-6.

Internetové zdroje

АММОСОВА, Н. И.: *Агропромышленный комплекс Республики Саха (Якутия): состояние, динамика и проблемы развития*. Международный электронный научно-практический журнал «Государственный советник» [online]. 2014, **8**(No.4), 9 с. [cit. 2016-03-25]. ISSN 2307-2334. Dostupné z: <http://cyberleninka.ru/article/n/agropromyshlennyu-kompleks-respubliki-saha-yakutiya-sostoyanie-dinamika-i-problemy-razvitiya>

ВИНОКУРОВ, М. А.; СУХОДОЛОВ А. П.: *Иркутская область : Географические характеристики*. Прибайкалье: Иркутская область: Годода и районы [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/obl-geography.html>

ВИНОКУРОВ, М. А.; СУХОДОЛОВ А. П.: *Иркутская область : Географические характеристики*. Прибайкалье: Иркутская область: Годода и районы [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/obl-relief.html>

ВИНОКУРОВ, М. А.; СУХОДОЛОВ А. П.: *Иркутская область : Географические характеристики*. Прибайкалье: Иркутская область: Годода и районы [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/obl-climate.html>

ИВАШИН, А. С., СОКОЛ, К. П.: *Транспортная инфраструктура востока России*. Транспорт Российской Федерации [online]. 2012, **39**(No.2), 5 с. [cit. 2016-03-25]. ISSN 1994-831X. Dostupné z: <http://rostransport.com/transportrf/archiv/390/>

ПОДОЛЬСКИЙ, Ю. В.; МАРГУЛИС Л. С.: *Сырьевая база углеводородов Республики Саха (Якутия)*. Нефтегазовая геология . Теория и практика. [online]. 2013, (No.2), 11 с. [cit. 2016-03-26]. ISSN 2070-5379. Dostupné z: http://www.ngtp.ru/rub/6/23_2013.pdf

РОГОВСКАЯ, Н. В.: *Сельскохозяйственное производство и продовольственная безопасность в регионах Сибири*. Интернет-журнал Науковедение [online]. 2014, (3), 21 с. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z:
<http://cyberleninka.ru/article/n/selskochozyaystvennoe-proizvodstvo-i-prodovolstvennaya-bezopasnost-v-regionah-sibiri>

СУХОДОЛОВ, А.: *Золото*. Наука в Сибири: Еженедельная газета сибирского отделения Российской академии наук [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z:
<http://www.sbras.ru/HBC/hbc.phtml?17+189+1>

Якутск.рф: *Город - общая информация*. [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z:
<http://якутск.рф/city/index.php>

Адмускут.ру: *Город Усть-Кут: История*. [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z:
http://www.admuskut.ru/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4_%D0%A3%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%9A%D1%83%D1%82:%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F.html

BRZÁKOVÁ, P.: *Evenkové - ohlédnutí*. Pavlína Brzáková [online]. 2001 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z:
http://pavlinabrzakova.com/cz/index.php?option=com_content&view=article&id=77:evenk&catid=40:zapisnik&Itemid=86

BRZÁKOVÁ, P.: *Šamani Jižní Sibíře*. Pavlína Brzáková [online]. 2013 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z:
http://www.pavlinabrzakova.com/cz/index.php?option=com_content&view=article&id=148:samjzsisib&catid=40:zapisnik&Itemid=101

Ekolist.cz: *Před 25 lety zahynul Josef Velek, zakladatel české ekologické žurnalistiky*. [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/pred-25-lety-zahynul-josef-velek-zakladatel-ceske-ekologicke-zurnalistiky>

Lorp.ru: *O predpriyatii*. [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.lorp.ru/about>

Narodru.ru: *Юкагиры*. [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.narodru.ru/peoples1308.html>

NIKOLAEVA, I.: *About the Yukaghirs*. Online Documentation of Kolyma Yukaghir [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.sgr.fi/yukaghir/start1.html>

Old.sakha.gov.ru: *Геологическое изучение*. Официальный информационный портал Республики Саха (Якутия) [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://old.sakha.gov.ru/node/88044>

Old.sakha.gov.ru: *Программа социально-экономического развития МО*. Официальный информационный портал Республики Саха (Якутия) [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://old.sakha.gov.ru/node/13170>

PATERA, A.: *Letošní jarní katastrofa na sibiřském veletoku*. Ingema.net: Internet Geographic Magazine [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.ingema.net/in2001/clanek.php?id=117>

PATOČKA, J.: *Josef Velek: ekologický ombudsman 80. let*. Sedmá generace - společensko-ekologický časopis [online]. 2013 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/josef-velek-ekologicky-ombudsman-80-let>

Pribaikal.ru: *Киренск*. Прибайкалье: Иркутская область: Годода и районы [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://pribaikal.ru/kirensk-town.html>

Rostransport.com: *Организация автоматизации судоходства на реках в условиях плохой видимости (на примере реки Лена)*. Наука и транспорт [online]. 2011, [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://www.rostransport.com/science_transport/archiv/60/

Whc.unesco.org: *Lena Pillars Nature Park*. [online]. [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/1299/>

Yakutskrsp.ru: *География и климат*. Республика Саха (Якутия) [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.yakutskrsp.ru/geography/>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristýna Kminiaková
Název katedry a fakulty:	Katedra slavistiky, Filozofická fakulta University Palackého v Olomouci
Název práce:	Obraz Ruska v knize Josefa Velka Dva tisíce verst s Lenou
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.
Počet znaků:	85 240
Počet titulů použité literatury:	20

Bakalářská práce je zaměřena na obraz Ruska v knize Josefa Velka Dva tisíce verst s Lenou. Cílem práce je vymežit tematické okruhy, jimiž se Josef Velek ve své knize zabýval, a konfrontovat je se současnými zdroji. Práce obsahuje základní seznámení s biografií autora, dobou ve které žil a obsahem jeho knihy. Dále zahrnuje geografické informace o místech, o nichž Josef Velek psal. Práce také pojednává o nativních etnikách Sibíře, jejich historii a náboženství. Poslední část práce je věnována popisu jednotlivých odvětví sibiřského hospodářství.

Klíčová slova: Velek, Lena, Východní Sibiř, nativní etnika, šamanismus, tibetský buddhismus, sibiřské hospodářství

ANNOTATION

Name and surname:	Kristýna Kminiaková
Name of department and faculty:	Department of Slavonic Studies, Philosophical Faculty Palacky University Olomouc
Name of thesis:	Depiction of Russia from the point of view of the book by Josef Velek, Two thousand versts of Lena
Work leader:	doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.
Number of symbols:	85 240
Number of sources:	20

This bachelor degree thesis focuses on the depiction of Russia from the point of view of the book by Josef Velek, Two thousand versts of Lena. The goal of it is to compare main topic which Josef Velek mentioned in his book with current source of information. This work contains basic introduction to author's biography, era of his life and a content of his book. Furthermore, the work includes geographic information about places which Josef Velek wrote about. The thesis also divides native ethnic groups, their history and religion. The final part is dedicated to particular sectors of Siberian economy.

Key words: Velek, Lena, Eastern Siberia, native ethnic groups, shamanism, Tibetan Buddhism, Siberian economy